

HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete

Avancerad nivå

Individanpassad läs- och skrivinlärning

En undersökning om klasslärares och speciallärares arbete med individanpassad läs- och skrivinlärning

Författare: Emma Öfverström
Handledare: Antti Ylikiiskilä
Examinator: Natalia Ringblom
Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete/ Svenska
Kurskod: PG3064
Poäng: 30 hp
Examinationsdatum: 2018.12.06

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

Abstract

Syftet med denna studie är att undersöka hur två skolor på Åland i årskurs 2 finner elever med läs- och skrivsvårigheter samt anpassar läs- och skrivinlärning för dessa elever. Syftet konkretiseras genom tre frågeställningar: Hur finner man elever som är i behov av individanpassad undervisning? Vilka metoder eller anpassningar genomförs vid individanpassad läs- och skrivinlärning för elever med läs- och skrivsvårigheter samt vilka svårigheter kan läraren stöta på gällande metoderna eller anpassningarna? Vilka svårigheter kan man som lärare stöta på när man individanpassar inlärningen med hjälp av tekniska verktyg i läs- och skrivundervisningen? För att undersöka detta användes en kvalitativ metod med intervjuer och observationer. Två klasslärare och två speciallärare observerades under två svensklektioner och intervjuades. Det sociokulturella perspektivet är det perspektiv som valts för att diskutera studiens resultat.

Studien har visat att speciallärarna varje hösttermin gör en så kallad screening på alla elever, i vilken specialläraren testar de olika årskurserna i olika moment (exempelvis rättstavning, ordförståelse, läsförståelse). Elever under en bestämd gräns i ett eller flera moment får individanpassad undervisning för att komma ikapp inom det området. Eleven får då en anpassning inom den ordinarie klassrumsmiljön, eller så får eleven stöd av specialläraren och tränar på området som upplevs problematiskt. I det ordinarie klassrumsarbetet kan läraren individanpassa elevernas läseböcker efter elevens lässkicklighet, så att eleven finner läsningen rolig och motiverande. Många elever saknar motivation att lära sig läsa och skriva, men studien visar att de tekniska verktygen hjälpt till att finna motivation.

Nyckelord

Läs- och skrivsvårigheter, individanpassning, hjälpverktyg, intervju, sociokulturellt perspektiv, lärarperspektiv

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
2. Bakgrund	4
2.1 Styrdokument.....	4
2.2 Anpassning med hjälp av tekniska hjälpmedel	5
2.3 Centrala begrepp.....	7
2.3.1 Screening.....	7
2.3.2 Koncentrationssvårigheter.....	7
2.3.3 Talsyntes	7
2.3.4 Rättstavningsprogram.....	7
3. Syfte och frågeställningar	8
4. Tidigare forskning	8
4.1 Forskningsbaserad undervisning.....	8
4.2 Lärarens användande av teoretiska metoder	8
4.3 Viktigt att öva på att läsa	9
4.4 Orsaker till problemen	9
4.5 Påverkan av miljö och tekniska hjälpmedel.....	10
5. Teoretiska perspektiv	11
5.1 Sociokulturellt perspektiv.....	11
6. Metod	12
6.1 Metod för litteratursökning	12
6.1.1 Sökningar och avgränsningar.....	12
6.2 Metod för empirisk undersökning	13
6.2.1 Val av metod	13
6.2.2 Urval	13
6.2.3 Informanterna	14
6.2.4 Genomförande	14
6.2.5 Databearbetning och analys av undersökningsmaterial.....	15
6.3 Etiska överväganden	16
6.4 Studiens tillförlitlighet	16
7. Resultat av observationer och intervjuer	17
7.1 Observationer.....	17
7.2 Intervjuer	19
7.3 Sammanfattning av resultat.....	22
8. Diskussion	23
8.1 Metoddiskussion	23
8.2 Resultatdiskussion	23
9. Slutsatser	26
10. Vidare forskning	27
Referenser	28
Bilagor	30
Bilaga 1 – Informationsbrev till lärare	30
Bilaga 2 – Intervjufrågor till lärare/speciallärare	31

1. Inledning

Läs- och skrivsvårigheter är ett utbrett problem och problemen kring läs- och skrivsvårigheter har förvärrats. Denna försämring har olika orsaker, till exempel för lite övning, koncentrationssvårigheter, ett annat modersmål eller dyslexi (Andersson m.fl. 2006, s. 10). Dessa svårigheter gör att eleverna inte får samma förutsättningar som övriga elever, om de inte får särskild hjälp. Eftersom läroplanen betonar det faktum att alla elever ska få samma förutsättningar bör undervisningen därför anpassas. I läroplanen för grundskolan står det att ”Undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov.” (Skolverket 2017, s. 8).

Eftersom problemen drabbar ungefär var femte elev (Svenska dyslexiföreningen), så är det en stor andel av eleverna som lider av läs- och skrivsvårigheter. Då gruppen blir stor kan problemen bero på flera orsaker, som var för sig kräver olika åtgärder och anpassningar. Under min verksamhetsförslagda utbildning har jag upptäckt att det är många elever som har svårt med läs- och skrivinläringen samt att vi under tiden på Högskolan Dalarna har läst kurslitteratur som förespråkar vissa hjälpmedel. Dessa är bidragande faktorer till att undersöka detta vidare och på grund av detta anser jag att det vore intressant att undersöka vilka hjälpmedel och anpassningar som förespråkas av litteraturen, och jämföra detta med det praktiska yrkesutövandet i årskurs 2. I och med detta kan man utröna den teoretiska rekommendationen, den praktiska verkligheten, och förklaringarna till att dessa inte alltid stämmer överens. På så sätt kan man även klargöra en rekommendation för den praktiska verksamheten, så att denna kan närma sig den teoretiska rekommendationen, som har utvecklats mycket de senaste åren tack vare diverse tekniska hjälpmedel. I sådana fall kan undervisningen anpassas på ett bättre sätt, och hjälpa en stor del av eleverna till en bättre skolmiljö och bättre resultat.

I och med att problemen med läs- och skrivsvårigheter är utbredda, samt att dessa elever ska få en anpassad undervisning efter sina behov, så kommer jag att undersöka hur skolorna hittar eleverna med dessa behov, vad de anser är viktigast då de funnit behoven, och hur de anpassar undervisningen efter elevens behov. Då denna verklighet är utredd kan man jämföra den med den teoretiska rekommendationen och redovisa eventuella rekommendationer på förändringar för att få lärarbetet att närma sig teorin.

2. Bakgrund

I följande avsnitt presenteras vad Skolverkets styrdokument säger gällande ämnet som min studie behandlar. Därefter beskrivs hur man som lärare kan använda olika hjälpmedel för att individanpassa läs- och skrivinläringen och dessutom så kommer begrepp som är relevanta för min studie att definieras.

2.1 Styrdokument

Lärare ska utgå från ”Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011” när man planerar sin undervisning i skolan. Under grundläggande värden i Lgr11 står det att undervisningen ska främja alla elevers utveckling och lärande (Skolverket 2017, s. 7). Det ska även vara en likvärdig utbildning där man som lärare ska anpassa undervisningen till varje elevs förutsättningar och behov, samt främja det fortsatta lärandet och kunskapsutvecklingen baserat på elevens nuvarande situation. Elevens nuvarande situation kan bedömas utifrån bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper. Skolans ansvar är att alla elever ska nå målen för utbildningen, oberoende om man har en svårighet kring exempelvis läsinläringen eller inte. I och med detta måste man som lärare skapa olika vägar för att nå målen och därför krävs det variation på undervisningen (Skolverket 2017, s. 8). I ämnet svenska ska eleven lära sig sambandet mellan ljud och bokstav och i slutet av årskurs 1 ska eleven kunna läsa enkla texter

genom att använda sig av ljudningsstrategier och helordsläsning. Stöter eleven på problem med läsningen av ord, eller med förståelse av sammanhanget, kan bilder och frågor vara till stöd för eleven, så att eleven inom relativt snar framtid klarar av detta själv (Skolverket 2017, s. 248, 252).

2.2 Anpassning med hjälp av tekniska hjälpmedel

Johanna Kristensson (Skolverket 2015b), som är logoped på resurscentrum Kärnhuset i Halmstad, har gjort undersökningar om elever med språksvårigheter. Kristensson upptäckte att det finns många tekniska resurser som kan vara till hjälp för dessa elever och stötta dem i deras utveckling. Kristensson förespråkar en tidig hjälp till dessa elever som har svårigheter så att eleverna inte hinner tappa sitt självförtroende och misslyckas i sin läs- och skrivinlärning. Helst ska denna hjälp komma redan i förskolan. De verktyg som man kan använda sig av gynnar inte bara elever som har svårigheter kring läs- och skrivinlärning, utan dessa verktyg kan även fungera som både förebyggande, kompenserande och kunskapsutvecklande. Några av dessa verktyg är talsyntes (att ett skrivet ord läses högt för eleven), rättstavning (att felstavade ord markeras för eleven), översättningsprogram (att utländska ord översätts) och ljudböcker (att bokens ord läses högt för eleven). Något som har påverkat uppfattningen om dessa verktyg i fel riktning är att de endast använts av elever med svårigheter vilket till viss del har gett verktygen en negativ stämpel bland elever i allmänhet. Verktygen som kan användas och stötta vid läs- och skrivinlärningen erbjuds enbart till de elever som har svårigheter kring detta eftersom de är i störst behov av hjälpmedlen, och verktygen ges oftast först när eleverna har misslyckats. Detta leder då till att verktygen stämpelas som något man får när man inte klarar av skolan, vilket ger en oönskad bild av hjälpmedlen (Skolverket 2015b).

Monica Andersson (Skolverket 2015c), som är projektledare vid Skoldatateket i Jämtland, talar om tidsenliga läroverktyg och att dessa verktyg är till för att hjälpa elever med läs- och skrivsvårigheter så att de kan nå upp till skolans mål. Andersson är för ett digitaliserat lärande i undervisningen då hon menar att läraren har stora möjligheter att variera och individualisera undervisningen. Som lärare kan man till exempel låta eleverna lyssna in lärobokens texter och på så sätt hjälpa eleverna. Detta hjälpmedel behöver inte enbart vara till elever som har en diagnos, utan kan fungera som ett hjälpmedel för alla elever som har svårt med läsningen. Att införa en mer digitaliserad undervisning i sitt klassrum innebär inte att man ska ta bort pennan, utan man ska utveckla elevernas lärande med hjälp av informationsteknologi, menar Andersson (Skolverket 2015c). Som ett tidsenligt läroverktyg tar Andersson upp talsyntes. Talsyntesen är ett bra och enkelt hjälpmedel som omvandlar text till tal. Genom att eleverna får lyssna på texter och får en förståelse för vad texten handlar om, så utvecklas också deras intresse för läsning. Detta är något som Andersson poängterar, och nämner att forskningen har visat på detta samband. Ett annat hjälpmedel som Andersson uppmärksammar är anpassade rättstavningsprogram. Dessa program laddar man ner till en iPad och programmet kan underlätta för elever som har svårt med tidsuppfattningen, kommunikation med andra eller språkstörningar. Genom att ladda ner ett program som hjälper elever med läs- och skrivsvårigheter, kan programmet hjälpa elever med de stavfel som man oftast gör när man har svårigheter med dessa områden. I programmet får eleven olika meningar med de felstavade orden i, och kan därefter förstå vilka ord som är rätt respektive fel i meningen, och rätta de felstavade orden. Tittar man tillbaka några år på vilka elever som har haft en dator i klassrummet så har det oftast varit eleverna som har haft en diagnos som också har fått använda sig av detta hjälpmedel i störst utsträckning. Detta har lett till att de ibland blivit utpekade som problemelever, vilket på sikt kan ha lett till att övriga elever tackat nej till tekniska hjälpmedel. Detta löses dock om alla elever får tillgång till en dator som istället utrustas med individanpassade hjälpmedel, vilket ökar inkluderingen i klassrummet (Skolverket 2015c).

I en PISA-studie (Skolverket 2015a) från 2015 visade det sig att de elever som har den högsta internet- och datoranvändningen, både i och utanför skolan, har presterat sämre resultat på PISA-proven. Användningen av IT i skolorna har ökat markant, men kunskapen om hur datorerna kan användas har inte utvecklats, och man ligger därför efter i skolorna gällande detta. Anders Fredriksson (Skolverket 2015a), biträdande chef på resultatutvärderingsenheten på Skolverket, menar att en viktig del när det gäller IT i skolan är att man har en genomtänkt strategi för hur man ska använda datorerna för att få ut mest nytta av dem. Studien visar att försämrade resultat i läsförståelse, matematik, digital läsning och digital matematik har uppvisats bland de elever som använder internet mer än fyra timmar per dag. Den enda positiva kopplingen mellan internetanvändning och skolresultaten är om eleverna använder internet då de gör sina skolarbeten, men alla andra aktiviteter på internet visar ett negativt samband med skolresultaten för eleverna. Istället har det visat sig att elever som nästan aldrig använder internet också har de bästa resultaten i skolan. I denna studie kom man även fram till att lärare vill ha mer kompetensutveckling inom IT, och vill förstå hur man kan använda IT som ett pedagogiskt verktyg i skolan. Därför har Skolverket fått i uppdrag att ta fram nationella skolutvecklingsprogram för att stärka den tekniska kompetensen i undervisningen (Skolverket 2015a).

Inger Fridolfsson (2015) menar att under de tre senaste decennierna har forskning kring läsinlärning och läs- och skrivsvårigheter ökat markant. Genom denna forskning har man nu en förbättrad förståelse för hur man kan arbeta med läsinlärningen för de elever som löper större risk att få läs- och skrivsvårigheter. Tack vare forskningen har man större möjligheter att motarbeta utvecklingen av läs- och skrivsvårigheter hos de elever som löper större risk för det. Man har även under en lång tid trots att elever som inte tagit till sig inlärningen vid läs- och skrivinlärningen inte har varit mogna för det, och att det är något som kommer att utvecklas med tiden så därför har man inte heller uppmärksammat problemet något mer, vilket går emot den senaste tidens forskning. Forskningen säger istället att ju tidigare man tar tag i problemet, desto lättare blir det för eleven att få den hjälp den behöver. Trots att man nu har forskat mycket kring läs- och skrivsvårigheter så är det fortfarande en lång väg kvar att gå, och det är svårt att avgöra exakt vilka förändringar som påverkar barnets lärande (Fridolfsson 2015, s. 71). Fridolfsson (2015) refererar till Frost (2002) som problematiserar detta och påpekar att det är flera faktorer som spelar in när man ska avgöra om det är metoden eller läraren som påverkar eleven mest (Fridolfsson 2015, s. 71-72):

Lärarens engagemang spelar en stor roll för resultatet och man kan heller inte utesluta att det främst är engagemanget, och inte metoden i sig, som leder till elevernas förbättrade läsförmåga. Många lärare har utvecklat till synes väl fungerande läsinlärningsmetoder, som trots det varit svåra för andra att tillämpa, beroende på att det förmodligen finns en nära koppling mellan metod och person (Fridolfsson 2015, s. 72-73).

I Martin Ingvars (2010) bok *En liten bok om dyslexi*, under rubriken "Det fonologiska steget", tar Ingvar upp att när elever ska lära sig att läsa så är det en avgörande faktor att eleverna lär sig att automatiskt översätta bokstäverna, den ortografiska informationen, till talspråksljud. Det är den här biten som blir ytterst viktig för läraren att få in i sin undervisning vid läsinlärningen. När vi lyssnar på någon som talar så består ord av flera ljud som vi aldrig uppfattar som skilda från varandra, men när barn ska lära sig att läsa behöver barnet kunna segmentera det som sker per automatik då man lyssnar på någon. Har man svårt för detta, kan det vara ett tecken på bristande fonologisk förmåga, vilket i sin tur kan bero på dyslexi (Ingvar 2010). Ingvar definierar den fonologiska medvetenheten: "Begreppet fonologisk medvetenhet syftar på förmågan att känna igen, identifiera och hantera stavelser och fonem i det talade språket - att

känna igen de minsta ljudbärande delarna av ett ord.” (Ingvar 2010, s. 3). Fortsättningsvis lyfter Ingvar (2010) fram att genom att öva på att läsa tränar man samtidigt den fonologiska medvetenheten, och de människor som inte kan läsa har en väldigt låg fonologisk medvetenhet. Ingvar har forskat på grupper som visar att man inte behöver ha dyslexi för att ha låg fonologisk medvetenhet, men menar samtidigt att man skulle få samma resultat på sina tester som en dyslektiker om man har en låg fonologisk medvetenhet (Ingvar 2010).

2.3 Centrala begrepp

I detta avsnitt behandlas och förklaras de centrala begrepp som är mest relevanta för denna studie. De centrala begreppen är screening, koncentrationssvårigheter, talsyntes och rättstavningsprogram. Dessa begrepp har valts eftersom de är det vanligaste sättet att hitta elever med behov av anpassning, det vanligaste problemet hos elever med behov av anpassning, samt de vanligaste tekniska verktygen som används för att hjälpa elever med behov av anpassning.

2.3.1 Screening

Screening görs av speciallärare varje hösttermin i varje klass för att eventuellt upptäcka problemområden hos eleverna. Screeningarna ser olika ut beroende på årskurs. De olika screeningarna kan innefatta rättstavning, ordförståelse, läsförståelse m.m.. Detta görs för att specialläraren ska få en överblick av problemen och att åtgärder ska sättas in så snabbt som möjligt.

2.3.2 Koncentrationssvårigheter

Koncentrationssvårigheter kan bero på att ett barn har en neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som till exempel adhd¹ eller aspergers syndrom-autismspektrumtillstånd.² Ibland kan det dock bero på annat, exempelvis att barnet har det oroligt hemma, inte trivs i skolan, inte har något intresse för det som ska göras, eller liknande. Barn som har koncentrationssvårigheter har svårt att fokusera på det de ska göra eller behålla sin uppmärksamhet på det de håller på med. Ljud och händelser runt omkring barnet kan vara störningsmoment men även barnets egna tankar kan vara ett hinder.

2.3.3 Talsyntes

Talsyntes omvandlar text till tal och man får en möjlighet att lyssna på det man har skrivit för att höra om det låter korrekt eller om man måste korrigeras något. Det har forskats mycket kring talsyntes, och man har kommit fram till att elever med hjälp av talsyntes kan upptäcka flera av sina fel än exempelvis när en mänsklig röst läser en text högt för eleven (Föhrer & Magnusson 2003, s. 69).

2.3.4 Rättstavningsprogram

Rättstavningsprogram är speciellt till för personer med dyslexi. Stava Rex är ett rättstavningsprogram på svenska. Man rekommenderar att introducera Stava Rex för de barn som just har börjat skriva hela ord. Börjar man med detta i tid så lär sig barnen redan från början att stava rätt och blir säkrare på stavningen (Bjar & Frylmark 2009, s. 260).

---

¹ En funktionsnedsättning som påverkar din förmåga att koncentrera dig och att styra och kontrollera ditt beteende. <https://www.1177.se/Dalarna/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Adhd/>

² ”Om du har asperger kan det märkas på hur du kommunicerar med andra och du kan också ha lättare än andra att fokusera på saker som intresserar dig” <https://www.1177.se/Dalarna/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Aspergers-syndrom/>

3. Syfte och frågeställningar

Skolverket (2017, s. 8) hävdar att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Därför har jag valt att undersöka hur två skolor på Åland i årskurs 2 finner elever med läs- och skrivsvårigheter samt anpassar läs- och skrivinlärning för dessa elever. Detta har gjorts genom att observera och intervjua två lärare och två speciallärare. Följande frågeställningar kommer att vara centrala i detta arbete:

- Hur finner man elever som är i behov av individanpassad undervisning?
- Vilka metoder eller anpassningar genomförs vid individanpassad läs- och skrivinlärning för elever med läs- och skrivsvårigheter samt vilka svårigheter kan läraren stöta på gällande metoderna eller anpassningarna?
- Vilka svårigheter kan man som lärare stöta på när man individanpassar inlärningen med hjälp av tekniska verktyg i läs- och skrivundervisningen?

4. Tidigare forskning

4.1 Forskningsbaserad undervisning

I Alatalos (2011) studie *Skicklig läs- och skrivundervisning i åk 1-3*, vars syfte var att beskriva och samtidigt förstå lärares möjligheter och svårigheter till skicklig läs- och skrivundervisning, belyser Alatalo (2011) att läraren har en viktig roll när det kommer till att möta olika elevers förutsättningar och behov och därför är det viktigt att man som lärare har kunskap om olika läs- och skrivmetoder samt arbetssätt. Dock är det sällan som pedagogisk forskning når ut till alla lärare och läsundervisningen är i undantagsfall forskningsbaserad, det finns ett glapp mellan skolans och forskares kunskaper (Alatalo 2011, s. 36). Även Tjernbergs (2013) studie om *Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande*, i vilken hon analyserar framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande samt klarlägger hur läraren utvecklar sin yrkesskicklighet, pekar på forskningsbaserade interventioner som en av framgångsfaktorerna hos framgångsrika skolor. Hon hänvisar till Crawford och Torgesen (2006) som har identifierat många framgångsrika skolor där eleverna hade nått upp till målen som var satta kring läs- och skrivutveckling (Tjernberg 2013, s. 25). Varför skolorna var framgångsrika var enligt Crawford och Torgesen (2006) sju olika faktorer som ansågs som framgångsfaktorer tillsammans: ”Strong leadership, positive belief and teacher dedication, data utilization and analysis, effective scheduling, professional development, scientifically based intervention programs, parent involvement.” (Tjernberg 2013, s. 25).

I och med att undervisningen ska vara forskningsbaserad är det viktigt att lärare fortbildar sig och får kunskapen kring hur exempelvis språket är uppbyggt. Det spelar ingen roll om man använder sig av vetenskapligt beprövade metoder som anses framgångsrika, om metoderna sedan inte genomförs av en lärare som har kunskap kring mekanismer som ligger bakom samt har koll på vilka faktorer som kan påverka metoden, exempelvis tid, miljö, textval och interaktion mellan lärare och elev (Tjernberg 2013, s. 25).

4.2 Lärares användande av teoretiska metoder

Tjernberg (2013) hänvisar till Snow och Juel (2007) som konstaterar att det är hur man som lärare använder metoder och hur de omsätts i undervisningen som är den viktiga delen och mest avgörande för framgångsrik läs- och skrivpedagogik. Därför är det viktigt att man riktar sitt fokus kring lärandet mot vad elever lär sig och hur elever lär sig, samt att man riktar sitt fokus mot sin egen kunskap och hur skicklig man är som lärare på att undervisa (Tjernberg 2013, s. 24). Även Alatalo (2011) bekräftar detta då hon menar att man som lärare ska ha teoretiska kunskaper om läs- och skrivutveckling men även om processen kring lärandet. En nackdel som Alatalo (2011) tar upp är att en del lärare känner sig osäkra på skillnaden mellan fonologisk

medvetenhet³ och fonem-grafem-korrespondens⁴, vilket gör att lärarna har svårt att undervisa elever med läs- och skrivsvårigheter (Tjernberg 2013, s. 24-25; Alatalo 2011, s. 16, 34, 36). I och med dessa svårigheter har man i över tjugo år försökt att hitta något som ska förebygga detta, samt komma fram till hur man ska bemöta dessa svårigheter. Det man har kommit fram till är att man ska ha kunskap kring läs- och skrivutvecklingen och hur den relateras till språkliga, kognitiva och sociala faktorer. Man har även hittat kunskap om varför vissa barn har svårt med just skrivandet, men trots detta har det inte hänt mycket och antalet elever som upplever sig ha svårigheter kring detta har dessvärre ökat under 2000-talet (Tjernberg 2013, s. 26).

4.3 Viktigt att öva på att läsa

Tjernberg (2013) och Alatalo (2011) är överens om att för att lära sig läsa och få större ordförråd är det viktigt att man tränar på att läsa. Det har visat sig att elever som inte läser får ett mer begränsat ordförråd och har större sannolikhet att utveckla lässvårigheter. När man läser använder man sig antingen av den ortografiska ordigenkänningsprocessen eller via att ljuda, den fonologiska processen. När man använder sig av den fonologiska strategin sker avkodningen genom bokstäver och bokstavssekvenser som binds till en fonologisk helhet och när man använder sig av den ortografiska strategin kopplas orden direkt till det inre ortografiska lexikonet. Men för att man ska kunna göra en korrekt avkodning är det en förutsättning att man har stött på ordet flera gånger, att man har en bild av hur ordet ser ut. Dessa strategier arbetar tillsammans och är båda väldigt viktiga för läsinläringen när man som läsare utnyttjar båda strategierna och skiftar mellan dem. Har man den kunskapen av att använda sig av båda dessa strategier så utvecklar man sitt ordförråd, sin genrekunskap och sitt läsflyt. De elever som har problem med detta halkar efter i sin utveckling eftersom de läser mindre och många elever väljer bort skriftspråkliga aktiviteter. För att motarbeta att halka efter i utvecklingen är det viktigt att man börjar med att utveckla ordförrådet redan på förskolan, eftersom ordförrådet har en stark korrelation med läs- och skrivförmåga (Tjernberg 2013, s. 33-35; Alatalo 2011, s. 38). Även Vaughn och Wanzek (2014), vilka undersöker lämpliga undervisningsmetoder för elever med lässvårigheter, anser att elever med lässvårigheter måste börja tidigt, och träna sin läsning intensivt. Genom att undersöka tre olika datasamlingar (resultaten från elever med svårigheter, observationer av elever samt resultaten från interventionsstudier) menar de att elever med lässvårigheter lär sig läsning långsammare än elever utan svårigheter. På grund av detta behöver elever med svårigheter få en intensivare läsundervisning för att komma ikapp och hänga med utan svårigheter. Författarna visar i sin studie att intensiva interventioner har haft positiv verkan för elever med lässvårigheter. Författarna nämner dock att detta kan innebära att skolorna behöver ändra sitt undervisningsupplägg för att kunna erbjuda dessa elever den intensivare undervisningen (Vaughn & Wanzek 2014, s. 2).

4.4 Orsaker till problemen

Snow et al. (1998) tar upp tre orsaker till läs- och skrivproblem:

1. problem med kopplingen mellan fonem och grafem
2. avsaknad av läsförståelsestrategier
3. brist på motivation för läsning

(Tjernberg 2013, s. 41)

I och med att problemen kan bero på flera orsaker, så är det svårt att peka på vilken faktor som orsakar problemen hos en enskild individ. Woolley (2008) säger i sin kvalitativa studie, vars syfte är att utreda kartläggningen av elever med lässvårigheter och föreslå lämpliga strategier

---

³ ”insikt i språkets ljudmässiga aspekter” *Begrepp- och ordförklaringar*. Tjernberg 2013

⁴ koppla samman ljud med bokstäver. <https://www.jobbsafari.se/cms/intensivtraning-ger-bättre-resultat>

som lärare kan använda, att läsförståelse är komplext och att inget enskilt läsförståelsetest kan fånga upp alla aspekter av individens problem. Således menar Woolley att när man som lärare ska individualisera undervisningen för elever med lässvårigheter bör man göra flera olika tester för att komma fram till rätt interventioner (Woolley 2008, s. 59), något han bland annat baserar på det teoretiska perspektivet Four Roles Model. Four Roles Model är en modell för tidig läsinlärning som baseras på fyra olika steg. Först måste man uppnå ”Code breaking” som innebär att förstå delar av, och därefter hela, ord. Därefter kan man uppnå ”Meaning making” där man förstår innebörden av ordet man lärt sig i steg ett. Som tredje steg kan man uppnå ”Text analysis” där man kan koppla samman längre texter och förstå vad författaren menar. Slutligen kan den lärande uppnå ”Text use” där man förstår olika textgenrer, och även kan hitta, använda och svara på olika typer av texter.

I Tjernbergs (2013) studie anser hon att bland de problem som kan uppstå hos elever med läs- och skrivsvårigheter kan nämnas att de ibland har svårt med den ortografiska läsningen, det vill säga att identifiera ord som eleven har sett tidigare och koppla det till sitt inre lexikon. Upptäcker man som lärare denna problematik ska effektiva insatser göras direkt eftersom problematiken påverkar elevens självförtroende och andra konsekvenser uppstår. Genom att göra tidiga kartläggningar på elever och noggrant övervaka läsutvecklingen, kan man undvika att eleven hamnar i ovanstående situation där självförtroendet påverkas negativt (Tjernberg 2013, s. 42). Alatalo (2011) understryker också detta då hon menar att man så snabbt som möjligt ska sätta in insatser för de elever som ligger i riskzonen för att utveckla läs- och skrivsvårigheter samt att man som lärare ska kunna se elevens styrkor samt svagheter för att kunna anpassa undervisningen efter elevens behov (Alatalo 2011, s. 31). Ytterligare hjälp kan erbjudas åt eleven via en-en-undervisning med en lärare som har god kompetens inom området. Genom korta och intensiva pass har man kunnat hjälpa elever med dyslektiska problem. Man har där individanpassat och använt sig av olika tillvägagångssätt, och man har fått reda på vilken insats som är mest effektiv för eleven samt var i skriftspråksutvecklingen eleven befinner sig. Skulle skolor satsa mer på effektiva resurser vid elevernas tidiga läsinlärning, skulle antalet elever i behov av extra stöd gå ner markant (Tjernberg 2013, s. 42-43). De elever som har någon sorts läs- och skrivsvårighet ska ges specialundervisning väldigt intensivt och frekvent under en begränsad tid vilket inte har varit vanligt i de undersökta skolorna, utan man har gett specialundervisning två tjugominuterspass i veckan (Alatalo 2011, s. 39). Detta stämmer med Vaughn och Wanzek (2014) samt Woolley (2008) som också pekar på vikten av att göra fler test för att komma fram till grundorsaken, och därefter träna intensivt för att lösa den grundproblematiken.

4.5 Påverkan av miljö och tekniska hjälpmedel

För att minska risken för att utveckla läs- och skrivsvårigheter visar forskningen att det beror på vilken miljöpåverkan individen stöter på. Det har visat sig att får man goda betingelser i sin lärandemiljö, så minskar risken för dessa svårigheter. Man ska som lärare skapa en social miljö för lärandet samt att undervisningen ska vara väl strukturerad (Tjernberg 2013, s. 36). Miljöaspekten är dock mångfacetterad, och kan innefatta allt från sociala interaktioner till tekniska hjälpmedel. Gällande de tekniska hjälpmedlen tar Livingstone (2012) upp i sin meta-analys, om nyttan av informations- och kommunikationsteknologi i klassrummet, att skolor har infört otroligt många tekniska hjälpmedel de senaste åren. Dock har skolorna haft svårt att anpassa sin pedagogik till den nya tekniken, vilket skapar vissa frågetecken gällande användningen av hjälpmedlen. Livingstone frågar sig om skolorna borde förändra sin pedagogik, minska mängden hjälpmedel eller fortsätta som de gör nu där hjälpmedlen finns i rikliga mängder men brukas varsamt av pedagogerna. Livingstone drar slutsatsen att de tekniska hjälpmedlen gärna får behållas som en motivationsfaktor för eleverna, men påpekar också att

pedagogiken troligtvis inte kommer att förändras på ett drastiskt sätt under de kommande åren (Livingstone 2012, s. 11-13). Man kan dock redan nu konstatera att de tekniska hjälpmedlen kan göra nytta, även om pedagogiken släpar efter. Enligt Tragetons (2005) studie, i vilket han jämför skrivutveckling hos elever som lär sig via dator eller genom att skriva för hand, presterar elever som har lärt sig att skriva via dator bättre än elever som har lärt sig skriva med penna och papper. Trageton (2005) studerade kvalitén i två skrivna texter: kvalitén på elevens handstil, samt antalet ord eleven kunde producera på en minut med hjälp av penna och papper. Eleverna som hade använt dator i förskolan och årskurs 1-2 presterade signifikant bättre texter och hade en bättre handstil. Eleverna som enbart hade använt penna och papper i dessa årskurser var endast bättre när det gällde mängden skrivna ord under en viss tid med penna och papper. En förklaring till att eleverna som fick använda dator skrev bättre texter kan vara att de får ett effektivare inlärningsspår (Trageton 2005, s. 173-174). I Agélii Genlotts och Grönlunds (2013) studie, i vilken de testat en ny metod för att förbättra läs- och skrivinläringen i ung ålder genom tekniska hjälpmedel, visade det sig att testgruppen som fick använda tekniska hjälpmedel producerade en markant bättre och längre text, där de hade ett tydligare budskap och logisk uppbyggnad av händelserna. Det man kunde utläsa från bedömning som lärarna gjorde med hjälp av resultatjämförelse, observationer och elevutvärderingar, var att majoriteten av eleverna i slutet av årskurs 1 hade uppnått de skriftliga färdigheter som krävs vid nationella provet i årskurs 3. Men denna bedömning var enbart grundad på erfarenheter och inte formellt bedömd. Författarna lägger fram en förklaring till att eleverna som använde tekniska hjälpmedel först fick lära sig skriva, och därefter (i årskurs 2) öva på sin motoriska färdighet med handstil. Detta verkar vara mer effektivt än den traditionella metoden där eleverna ska lära sig den kognitiva förmågan (att läsa) och den motoriska förmågan (att skriva snyggt) samtidigt (Agélii Genlott och Grönlund 2013, s. 98, 103).

5. Teoretiska perspektiv

5.1 Sociokulturellt perspektiv

Det sociokulturella perspektivet grundades av psykologen Lev S. Vygotskij. Perspektivet på lärande utgår från hur individer och grupper tillägnar sig och utnyttjar resurser. Samspelet mellan individen och kollektivet sätts i fokus liksom att varje individ har en uppsättning fysiska och mentala förmågor som är mer eller mindre givna (Säljö 2014, s. 18). Det sociokulturella perspektivet ser kunskapsutvecklingen som en i grunden social process. Enligt perspektivet skapas ny kunskap i samspelet med andra, och läsning och skrivning ses inte i första hand som färdigheter vi lär oss genom träning utan mer som en del av det kommunikationssystem vi använder i kommunikationen med andra. Det sociokulturella perspektivet poängterar ytterligare att det är viktigt för individen att vara delaktig i det sociala sammanhanget eftersom det är där som drivkraft och motivation till att utveckla kunskaperna skapas (Bjar & Frylmark 2009, s. 89).

Det sociokulturella perspektivet poängterar varje individs givna förutsättningar som begränsas av individens fysiska och mentala resurser. Denna begränsning gör att olika elever lär sig olika fort, och att ovanligt begränsade elever diagnostiseras med läs- och skrivsvårigheter. Denna diagnostisering skapar ett behov av individanpassad undervisning för eleverna med svårigheterna. Dock poängterar det sociokulturella perspektivet också vikten av samhörighet och delaktighet, vilket gör att individanpassningen och de hjälpmedel som tillämpas inte får peka ut eleven som ett ”problembarn”. Lärarens främsta utmaning, givet mitt syfte, mina frågeställningar och mitt teoretiska perspektiv, blir att balansera dessa två delar så att eleven får den anpassning som eleven behöver utan att förlora samhörigheten och delaktigheten till resten

av klassen. I och med att elever som behöver mycket stöd ofta hänvisas till specialläraren kan den eleven då tappa viss del av klasskänslan eftersom man inte deltar i alla lektioner. Därför önskar jag undersöka vad lärarna ser som de viktigaste åtgärderna och anpassningarna för elever i behov av anpassad läs- och skrivundervisning. Då kan man se om lärarna förespråkar ”lokala” anpassningar i den ordinarie klassrumsmiljön i första hand, vilket kan tyda på en uppfattning om att klasskänslan är viktig, eller om lärarna förespråkar hjälp av specialläraren vilket kan tyda på en uppfattning om att speciallärarens kompetens är viktigare än att stanna på klassens lektioner.

Inom det sociokulturella perspektivet finns ett antal centrala begrepp som är myntade av Vygotskij. Ett av dessa begrepp är *den närmaste proximala utvecklingszonen* som innebär att vi som individer är i ständig utveckling, och att denna utveckling sker i olika steg. När man då förstår ett begrepp, eller har tillskansat sig en färdighet, så är det inte långt kvar till förståelsen av nästa begrepp eller behärskandet av efterföljande färdighet (Säljö 2015, s. 193). Ytterligare ett centralt begrepp, som används då individen ska ta klivet till nästa nivå i utvecklingen är *Scaffolding*. Scaffolding kan på svenska kallas stödstrukturer, och innebär att en mer kunnig person ger individen stöd i sin utveckling, likt en byggnadsställning hjälper byggarna då de uppför en byggnad. Detta kan till exempel vara en lärare som hjälper sin elev och stöttar eleven i klivet mot nästa nivå i utvecklingen, utan att ta över processen. Det viktiga är att eleven utmanas på rätt nivå, och därmed utvecklas, så att stödstrukturerna efterhand kan minska (Säljö 2015, s. 100-101). Eleven kan då tillägna sig kunskaper som läraren besitter, för att på så sätt utveckla till exempel sitt läsande och skrivande, och slutligen bli självständig i dessa processer. Då har eleven utvecklat, och kan använda sig av, mentala, språkliga och fysiska resurser för att förstå vår omvärld, vilket är innebörden i det tredje centrala begreppet, *mediering*. Individen kan då använda sig av de utvecklade språkliga resurserna för att förstå andra, och förmedla information för att utbyta erfarenheter. På detta sätt tar man ständigt till sig ny kunskap, gör till sin egen, och utvecklas sociokulturellt som individ (Säljö 2015, s. 303).

6. Metod

I detta avsnitt presenteras valet av metoden för litteratursökningen, samt metoden för den empiriska studien, urval, samt en kort beskrivning av informanterna för studien. Därefter beskrivs genomförandet, databearbetning och analysmetod. Slutligen beskrivs de etiska överväganden samt diskuteras studiens tillförlitlighet.

6.1 Metod för litteratursökning

6.1.1 Sökningar och avgränsningar

Mitt urval av litteratur har avgränsats genom flera parametrar. Till att börja med har jag valt att enbart inkludera litteratur skriven på svenska och engelska. Jag har även valt att använda databaserna ERIC, ERIC Proquest, Libris och Summon, vilket utesluter litteratur som ej finns i dessa databaser. Fortsättningsvis har jag valt att exkludera all litteratur skriven innan 2003, för att få en teoretisk bakgrund som baseras på de senaste 15 årens forskning, och ej äldre litteratur. Sökningen efter relevant litteratur är gjord mellan 30 mars 2018, och 10 maj 2018, vilket endast inkluderar litteratur som fanns tillgänglig i de nämnda databaserna under denna tidsperiod. Litteratursökningen har gjorts på egen hand, men även vid ett tillfälle med hjälp av en bibliotekarie vid Högskolan Dalarna, och sökorden som har använts är: *Läs- och skrivsvårigheter, läs- och skrivundervisning, reading comprehension difficulties and reading diagnosis, intervention and reading difficulties and reading achievement and observation, läs- och skrivsvårigheter, dator, information technology and learning reading by writing and literacy skills*. Dessa sökord har kombinerats på olika sätt, och använts i de olika databaserna. Ytterligare manuella sökningar har gjorts på intressanta författare som har funnits i

litteraturlistor till läst litteratur. Slutligen har endast peer-review granskade artiklar behandlats, och litteraturvalet har till största del valts utgående från undersökningar på grundskolans första årskurser.

6.2 Metod för empirisk undersökning

6.2.1 Val av metod

För att få svar på mina frågeställningar så har jag valt att genomföra en kvalitativ studie med intervjuer och observationer, vilket enligt Eliasson (2010) anses vara de två vanligaste kvalitativa metoderna man använder sig av (Eliasson 2010, s. 22). Dessa metoder används för att få en djupare förståelse för elevens problem. För att belysa problemen ur flera perspektiv och hur dessa kan minimeras och arbetas bort kompletteras intervjuerna med observationer. Eleven och läraren observeras och därefter intervjuas läraren vilket ger större möjligheter till följdfrågor baserat på lärarens svar. Denna flexibilitet är viktig då syftet är omfattande och det finns en stor mängd hjälpmedel, utmaningar och anpassningar som läraren kan stöta på och använda sig av.

Jag använder mig av just intervjuer och observationer för att man vid intervjuer har chansen att ställa följdfrågor och fördjupa sig i förståelsen, samt minska risken för missförstånd (Larsen 2009, s. 27). Kombinationen av intervjuer och observationer är en form av metodtriangulering där de olika kvalitativa metoderna kompletterar varandra och där den ena metodens svaghet kan vägas upp av den andra metoden (Larsen 2009, s. 28). Genom att observera före intervjun så blir det lättare att tolka deras svar vilket är ett exempel på hur observationer kan stärka upp en svag sida hos intervjuer, som kan bli feltolkade om man inte ser intervjuobjektet (Larsen 2009, s. 27)

Ytterligare orsaker till att jag väljer de kvalitativa metoderna intervju och observation är att jag dels vill säkerställa att samtliga tilltänkta intervjuobjekt deltar i studien och dels att jag vill säkerställa en god validitet. Vid kvantitativa undersökningar som t.ex. frågeformulär är det lätt att deltagare låter bli att svara samt att missförstånd uppstår vilket sänker validiteten. Vid en intervju säkerställer man att den intervjuade deltar och kan be om förklaringar för att reda ut missförstånd vilket ökar validiteten (Larsen 2009, s. 27).

Frågorna som har tagits fram till intervjun (se Bilaga 2) är dels sådana frågor som direkt försöker besvara studiens syfte samt frågeställningar, och dels frågor som är tänkta att fördjupa lärarens svar på tidigare frågor. Frågorna överlappar till viss del varandra, och kan ibland upplevas som upprepning, men detta görs för att belysa samma fråga ur flera perspektiv. Ibland svarar informanten olika, beroende på hur frågan ställs, och då kan forskaren utnyttja svaren på de likartade frågorna för att få en fylligare helhetsbild.

6.2.2 Urval

Till denna studie har ett urval gjorts bestående av två åländska skolklasser i årskurs 2 som har någon elev som har diagnostiserats med läs- eller skrivsvårigheter. Studien har inriktat sig på lärarna i dessa klasser samt specialläraren på skolan, vilka intervjuades samt observerades under två lektioner vardera. Dessa klasser och lärare valdes eftersom de besitter information om individanpassningar samt har elever i sina klasser som är i behov av individanpassningar. I och med att dessa lärare valdes baserat på vad de kunde tillföra min studie så klassas detta som ett strategiskt urval (Eriksson Barajas, Forsberg och Wengström 2013 s. 137) Inledningsvis så mejlade jag ut ett informationsbrev (Bilaga 1) till lärare och speciallärare i årskurs 2 som jag kände till, inklusive rektorn, och jag fick svar och godkännande av både läraren och specialläraren på skolorna.

Lärarna är av samma kön, men de deltagande klasserna representeras av båda kön så att inget kön blir överrepresenterat bland eleverna. Detta gör att man får en bredare bild av individanpassningen för eleverna, då vissa anpassningar eller hjälpmedel annars kan vara överrepresenterade hos det ena könet, och ge en snedvriden bild om man studerar en klass med endast det ena könet hos de elever som är i behov av anpassningar. I övrigt har ingen avvägning vad gäller till exempel prestationsnivå hos eleverna, eller erfarenhet hos lärarna, beaktats då urvalet gjorts. Då examensarbete har begränsat med tid så har bedömningen gjorts att enbart en lärare samt en speciallärare på respektive skola skulle observeras och intervjuas under två svensklektioner och att det var en rimlig mängd för att få svar på frågeställningarna.

6.2.3 Informanterna

Här nedan ges en kort beskrivning av de fyra informanterna i studien. Deras namn samt skolan de arbetar på är fiktiva på grund av hänsyn till deltagarna samt att personernas och skolornas namn inte tillför studien något mer värde.

Karamellskolan

- Lärare – Karin är i 40-års åldern och har erfarenhet som lärare i över 18 år. Hon tog sin utbildning till klasslärare i Sverige och blev klasslärare för åk 1-7 men hon anser sig själv vara klasslärare för åk 1-4 då hon enbart arbetar som lärare i dessa årskurser under sina år som lärare.
- Speciallärare – Klara-Bella är i 60-års åldern och har varit verksam som speciallärare i snart 19 år. Hon är både barnskötare och förskollärare i grunden och läste sedan till 60p specialpedagogik för att kunna arbeta som speciallärare. Utöver att arbeta i skola har hon även arbetat på förskola samt på ett barnsjukhus.

Bollskolan

- Lärare – Bea är en kvinna i 55-års åldern och har varit verksam som klasslärare i över 25 år. Hon tog sin klasslärarexamen i Finland under 1960-talet.
- Speciallärare – Britt-Marie är snart 60 år och har arbetat som speciallärare i ungefär 8 år. Hon är i grunden barnskötare men har sedan vidareutbildat sig till speciallärare på Högskolan Åland.

6.2.4 Genomförande

Alla berörda informanter fick ett informationsbrev (Bilaga 1) där jag beskrev syftet för undersökningen samt att informanterna skulle skriva under för sitt godkännande. När samtliga lärare hade skrivit under och godkänt deltagande i undersökningen så bestämdes ett datum som jag skulle komma ut och observera samt intervju dem. Jag inledde mina skolbesök med att observera den aktuella läraren under två svensklektioner som varade mellan 45-60 minuter vardera. Under observationerna så antecknade jag intressant fakta som kan kopplas ihop med mitt syfte samt frågor som jag ville ställa till läraren. Eftersom observationen skedde i sitt naturliga sammanhang så rörde det sig om en fältundersökning (Larsen 2009, s. 89). Jag som forskare deltog inte i lektionen utan höll mig i bakgrunden vilket gör att detta klassas som en icke-deltagande observation (Larsen 2009, s. 90). Under observationen var jag som forskare fullt synlig och läraren berättade för eleverna att jag skulle observera dem vilket således innebär att detta var en öppen observation (Larsen 2009, s. 91). I och med att observationen var öppen

och icke-deltagande kunde jag som forskare klassificeras som en närvarande observatör vilket är den vanligaste observatörsrollen (Larsen 2009, s. 92). På grund av begränsad tid och begränsade resurser spelades inte observationerna in varken ljud- eller bildmässigt utan den enda informationen som upptogs vid observationerna var mina minnesanteckningar, vilken enligt Larsen (2009) anses vara den viktigaste informationsinsamlingen under observation (s. 94).

Intervjuerna genomfördes direkt med läraren efter att observationerna hade genomförts och tog 20-35 minuter beroende på hur utförliga svar informanterna gav. Jag valde att skicka ut mina intervjufrågor i förväg så att lärarna skulle få förbereda sig på dem och att jag som forskare skulle få så fylliga svar som möjligt på mina frågor. Larsen (2009) tipsade om att börja intervjufrågorna med mer generella frågor som berörde informanten mer personligt så att inledningen på intervjufrågorna skulle mjukstarta (Larsen 2009, s. 101). Utifrån mitt syfte och mina frågeställningar formulerade jag sådana intervjufrågor (Bilaga 2) som jag ville få besvarade under intervjutillfället. Under intervjun så spelade jag in informanten samt att jag antecknade det som sades. Mina anteckningar bestod av stödord samt följdfrågor om jag missförstod något eller ville följa upp svaret ännu mera. Något som Larsen (2009) tar upp är intervju-effekten. Den anses vara intervjuns största svaghet och innebär att informanten påverkas av forskarens närvaro. Det kan vara så att informanten svarar det som forskaren tror sig vilja ha till svar, vilket blir väldigt missvisande. Så därför var det en viktig del i intervjun att inte visa vad man själv tycker och tänker om svaret man får av informanten så att man får ett så trovärdigt svar som möjligt (Larsen 2009, s. 87-88).

6.2.5 Databearbetning och analys av undersökningsmaterial

I denna studie har jag valt att arbeta enligt en innehållsanalys som syftar till att finna likheter, skillnader och mönster i informanternas svar (Larsen 2007, s. 101). Under observationerna av, och intervjuerna med, lärarna fördes noggranna anteckningar om vad som hände vid observationstillfället, samt vad de sade under intervjun. Det antecknade materialet blev stort vid observations- och intervjutillfället, och gick därför igenom i efterhand för att få en överblick över svaren från respektive lärare. Vid denna genomgång kortades även materialet ned, så att enbart sådant som är väsentligt för studiens syfte skrevs ned. Allt annat nedtecknat material sållades bort, men jag var noggrann med att inte utesluta viktig information då materialgenomgången är en viktig process för studien (Larsen 2007, s. 98). Jag jämförde även den nedkortade versionen med det fullständiga materialet för att säkerställa att allt väsentligt var med, och skickade även det nedkortade materialet till berörda lärare vad gäller intervjudelens svar. Efter att läraren hade bekräftat att det nedkortade materialet stämde överens med deras svar så användes materialet till studiens resultatdel.

När man arbetar med kvalitativ data får man in en stor mängd information, varför det är viktigt att bryta ner den stora datamängden, och ta bort all information som inte är relevant, så att undersökningsmaterialet blir analyserbart (Larsen 2007, s. 101). Analysmetoden som jag har valt är en innehållsanalys, som troligtvis är den mest använda analysen inom den kvalitativa dataanalysen enligt Larsen (2007, s. 101). När man använder sig av innehållsanalys så försöker man hitta mönster, samband och likheter eller skillnader mellan informanternas svar (Larsen 2007, s. 101). I mitt fall gjordes detta genom att det nedkortade observations- och intervjumaterialet först sammanställdes enligt ett antal kategorier, till exempel hur man finner elever med behov av anpassning, hur man tar beslut om vilken anpassning som skall ges, samt tekniska hjälpmedel och verktyg som används i undervisningen. Inom varje kategori användes sedan fyra olika färgkodningar för att märka ut vad varje enskild informant hade gjort eller sagt under observationen eller intervjun. Således underlättades processen att finna likheter och

skillnader, eftersom svaren i samma kategori nu fanns på samma plats, och man kunde jämföra de olika färgade svaren inom kategorin för att se om de var lika eller olika. Genom att finna dessa likheter och skillnader kunde man även finna mönster och samband i informanternas svar och ageranden under intervjuerna och observationerna.

6.3 Etiska överväganden

I min undersökning har alla lärare blivit informerade om min undersökning och vad den handlar om. De berörda parterna ska även känna till att de kan avbryta sin medverkan med detsamma om det skulle uppstå sådana situationer. Detta meddelade jag i mitt informationsbrev till lärarna och speciallärarna (Bilaga 1). Det var även i mitt informationsbrev som lärarna själva fick godkänna sin medverkan genom att skriva under med sitt namn samt sin e-post. Gällande alla uppgifter som kan relateras till en person eller i det här fallet även skola så kommer de att anonymiseras så att läsaren inte kan förknippa något i undersökningen till någon bestämd person eller skola. Detta har jag också informerat om i mitt informationsbrev (Bilaga 1). I informationsbrevet nämnde jag även att allt insamlat material gällande observationer och intervjuer kommer att raderas så fort mitt examensarbete är godkänt (Vetenskapsrådet 2017).

6.4 Studiens tillförlitlighet

Begreppen reliabilitet och validitet är ytterst centrala inom vetenskapen. Reliabilitet innebär att oberoende vem som gör en undersökning eller när man gör den, så ska man alltid komma fram till likvärdigt resultat som tidigare genom att använda sig av samma metoder och på samma sätt (Larsen 2009, s. 81). Reliabilitet innebär alltså i praktiken att undersökningen skall vara replikerbar av andra forskare som önskar undersöka samma sak, och att de då ska kunna komma fram till likvärdigt resultat, vilket i så fall stärker studiens slutsatser. När man gör undersökningen så är det således viktigt att man förbereder tillvägagångssättet noggrant och att forskaren sedan följer dessa förberedelser vid genomförandet. Det är även av yttersta vikt att man noggrant beskriver hur man gick tillväga i en detaljerad metoddel. På så vis möjliggörs den transparens och öppenhet som krävs för en kritisk granskning och som gör studien tillförlitlig (Elisson 2013, s.15). Denna studie har en god reliabilitet då allt material som behövs för en replikering finns tillgängligt. Metoddelen av studien anger vad som är gjort, och vilka informanter som har observerats samt intervjuats. Själva observationen gäller en vanlig svensk lektion, som vem som helst kan observera och anteckna, och intervjufrågorna finns bifogade till studien vilket medför att vem som helst även kan genomföra en liknande intervju. På detta sätt skapas transparens, och i slutändan tillförlitlighet gällande studiens resultat.

Validitet innebär att man samlar in data som berör den valda frågeställningen. Fakta ska vara relevanta och ha giltighet, vilket kan vara lättare i kvalitativa studier än i kvantitativa. I till exempel intervjuer kan man ändra arbetet då man upptäcker detaljer som kan vara viktiga, medan till exempel ett frågeformulär är statiskt under hela arbetet. (Larsen 2009, s. 80). Förberedelserna inför studiens genomförande blir även här mycket viktiga. Man ska förbereda när och på vilket sätt till exempel observationer ska genomföras eller vilka frågor man ska ställa i en intervju (Eliasson 2013, s. 16). Framför allt i kvantitativa studier är det viktigt att man ställer tydliga frågor i till exempel frågeformulär, då både för många eller för få frågor riskerar att försämra validiteten. Kortfattat kan man sammanfatta genom att säga att validitet handlar om att mäta rätt sak, och att reliabilitet handlar om att mäta detta på rätt sätt. Denna studie har också en god validitet då intervjuerna har utförts på plats med respektive lärare, och inte enbart genom ett frågeformulär på distans. På detta sätt har eventuella detaljer kunnat kontrolleras, förtydligas och följas upp med följdfrågor, vilket leder till att man lättare får svar som berör de relevanta frågorna för studien. Genom att observationer och intervjuer har förberetts, och därefter genomförts kvalitativt, har rätt saker besvarats vilket ger studien del validitet som krävs.

En bra studie karaktäriseras även av en hög generaliserbarhet. Generaliserbarhet innebär att studiens resultat även kan gälla generellt för en större grupp individer, och inte bara för studiens deltagare (Stukát 2011, s. 136). Om en studie ska tillföra något är det därför viktigt att generaliserbarheten är god, så att studiens resultat kan medföra konkreta förändringar för fler än de man har studerat. På grund av begränsade resurser, och framför allt begränsad tid, är denna studie relativt liten. Eftersom endast fyra informanter deltar i studien, och eftersom informanterna endast deltar i en intervju per person och observeras ett fåtal timmar så blir generaliserbarheten begränsad. Om man ytterligare beaktar att studien är genomförd på Åland där skolorna till viss del kan skilja sig från de finska skolorna, och till ännu större del kan skilja sig från de svenska skolorna, så blir generaliserbarheten av studiens resultat än mer begränsad.

7. Resultat av observationer och intervjuer

Nedan redovisar jag resultatet av mina observationer och intervjuer. Studiens syfte är att undersöka hur två skolor på Åland i årskurs 2 finner elever med läs- och skrivsvårigheter samt anpassar läs- och skrivinläring för dessa elever. De centrala frågeställningarna i studien är: Hur finner man elever som är i behov av individanpassad undervisning? Vilka metoder eller anpassningar genomförs vid individanpassad läs- och skrivinläring för elever med läs- och skrivsvårigheter samt vilka svårigheter kan läraren stöta på gällande metoderna eller anpassningarna? Vilka svårigheter kan man som lärare stöta på när man individanpassar inläringen med hjälp av tekniska verktyg i läs- och skrivundervisningen?

Under observationerna studerade jag det som var centralt för studiens syfte och under intervjuerna så redovisas intervjuvaren för lärarna.

7.1 Observationer

Under observationerna i *Karamellskolan* så ska de just börja med ett nytt kapitel i sin individanpassade läsebok. Deras läsebok är anpassad efter olika nivåer så att varje elev kan utmanas efter sin egen förmåga. Karin som är lärare i klassen börjar med att läsa kapitlet högt för eleverna och eleverna får följa med i sin egen bok och titta på bilderna som beskriver vad som händer. Under tiden som Karin läser högt för eleverna är det en elev som går ut med en assistent för att få höra på sitt kapitel enskilt för att eleven har svårt att ta till sig saker i storgrupp dessutom har eleven ett annat modersmål. När läraren har läst klart kapitlet så får eleverna jobba i sin arbetsbok som handlar om att besvara frågorna som hänger ihop med det lästa kapitlet. När detta ska göras så är det en elev som har tagit fram en annan läsebok om dinosaurier som är elevens privata läsebok och eleven har ett timglas framför sig på ungefär fem minuter. Efter att fem minuter har gått så får eleven hjälp av en assistent i klassen som tar eleven åt sidan i en privat del av klassrummet och hjälper eleven att svara färdigt på frågorna.

När jag observerade specialläraren, Klara-Bella, i *Karamellskolan* så kunde det komma 1-3 elever åt gången för att träna på det område som upplevdes svårt för eleven. Eleverna som kom under mina observationer tränade på ordbilder som exempelvis ”och, men, vi” och så vidare vilka eleverna inte hade automatiserat samt att de gick igenom bokstäver som var ett problem för eleverna när de skulle jobba med dem. De fick då i uppdrag av specialläraren att ljuda bokstaven samt berätta vad den heter då Klara-Bella visar upp den. Efter genomgången av bokstäverna så användes samma bokstäver till att skapa ord med dem, exempelvis visade Klara-Bella upp bokstaven ”N” och eleverna fick i turordning komma på ett ord på bokstaven för att sedan komponera ihop så kallade nonsensord av bokstäverna som eleverna hade jobbat med under timmen med Klara-Bella. Eftersom eleverna har svårt med den fonologiska medvetenheten när de kommer till specialläraren tränar Klara-Bella mycket rim och ramsor med dem. De sjöng ramsorna ”ole,dole, doff...” och ”ärtan, pärtan, puff...” samtidigt som de

hoppade in tre steg, hoppade ut två steg för att sedan hoppa in tre steg igen och så vidare. Eleverna fick också sjunga "Pelle plutt, plutt, plutt..." samtidigt som de klappade händer i bordet och sen ihop under hela ramsan. När de tränat ramsor kombinerat med kroppsövningar så gick de över till rim och Klara-Bella sade två ord och frågade respektive elev om orden rimmade, exempelvis kunde orden vara "Radio/TV", "Rund/Hund". Klara-Bella uppmanade eleverna att lyssna på hur ordet låter i slutet för att hjälpa eleverna hitta rätt ord som rimmade. Det fanns även en bok som en elev läste som rimmade från början till slut och till den boken fanns en arbetsbok. Där skulle eleven dra ett streck från ett ord till ett annat och de två orden skulle rymma med varandra. Av dessa ord som rimmade skulle eleven sedan läsa ett av orden och rita det.

Vid en annan observation som jag gjorde hos specialläraren Klara-Bella fick jag vara med på ett diagnostiskt skrivprov som utfördes i hela årskurs 2 i skolan. Provet gick ut på att eleverna fick en mening uppläst för sig. Exempelvis meningen "Dockan är söt", och sedan sa specialläraren ett av orden i meningen, i det här fallet "söt", då skulle eleverna skriva ner ordet "söt". Det här provet utfördes för att specialläraren skulle få en inblick i om stavningen var korrekt hos eleverna. Orden som eleverna skulle skriva innehöll ljuden j, ng, sj, tj, x, dubbelteckning samt bokstäver med prickar. Totalt skulle eleverna skriva 28 ord och minst 20 av orden skulle vara rättstavade. De elever som låg under gränsen fick komma till specialläraren och arbeta och utvecklas inom de områden som eleven behöver utveckla. Noterbart under detta prov var att Klara-Bella berättade innan provet startade att eleverna enbart fick använda sig av blyertspenna och inte av suddgummi. Skrev eleven fel eller ångrade sig så skulle eleven dra ett streck över ordet och skriva det nya ordet bredvid. Detta gjordes för att specialläraren ville se hur eleven hade tänkt vid ett sådant tillfälle.

Vid mina observationer hos Bea på *Bollskolan* så jobbar eleverna med ett kapitel i sina individanpassade läseböcker. Kapitlet de höll på med får eleverna läsa tyst för sig själva för att sedan läsa kapitlet högt för en kompis. När eleverna avslutat högläsningen får de starta i arbetsboken som hör till läseboken och till det lästa kapitlet. I arbetsboken jobbar eleverna med rim och läraren går runt och hjälper eleverna vid behov. Läraren upptäcker när en elev har det svårt och har problem med att komma vidare i sin uppgift. Innan Bea avslutar lektionen så går hon igenom en uppgift om rim som har upplevts svår under lektionen och eleverna får delta i uppgiften så långt de kommit i den.

Kommande lektion ska eleverna få börja på ett nytt kapitel i sin läsebok. Bea börjar med att läsa kapitlet högt för eleverna och varje elev får följa med i sin egen bok därefter läser Bea en mening i taget och eleverna får vara eko och säga samma mening högt tillsammans, detta upprepas två gånger. Under tiden som eleverna ska följa med i boken och vara eko så sätter sig Bea bredvid en av eleverna som har svårt att följa med i boken och Bea sätter sitt finger på den mening som eleverna ska säga högt tillsammans. När eleverna har hört kapitlet och varit eko, får de börja jobba med kapitlet i sin arbetsbok förutom en elev. Den eleven har svårt med att läsa och behöver extra hjälp så läraren sätter sig enskilt med den eleven och läser igenom kapitlet ännu en gång och eleven får vara eko till varje mening. Därefter får även denna elev börja i arbetsboken och de elever som jobbat färdigt i sin bok får ta iPaden och jobba med pedagogiska spel och uppgifter som eleven själv vet att den behöver utveckla, exempelvis rim, fullständiga meningar och så vidare. Noterbart här är att alla elever har en egen iPad.

När jag observerade Britt-Marie på *Bollskolan* så jobbade hon med en elev åt gången och eleven fick läsa en lättläst bok som innehöll högfrekventa ord så som "det", "här", "hon", "han" osv.. När eleven läste i boken så följde Britt-Marie samtidigt med i boken med hjälp av en penna vid

det ord som eleven skulle läsa. Efter att eleven läst boken så gjorde eleven en läsförståelse som hörde till boken och fick dra rätt ljud till rätt bild, exempelvis ordet "BUHU" till en bild på ett spöke. Eleven som kom till Britt-Marie har svårt med den fonologiska medvetenheten så därför jobbar Britt-Marie mycket med rim och ramsor under tillfällena som eleven är hos henne och jobbar. Då jag observerade så fick eleven en bild på ett djur och skulle därefter lyssna på det första ljudet i djuret på bilden för att sedan leta upp samma ljud i de tre efterföljande bilderna. Den första bilden var på en svan och det första ljudet i djurets namn var då s. De tre andra bilderna föreställde ett öga, ett fönster och en haj, och eleven skulle då hitta s-ljudet i något av dessa ord. Om eleven valde ordet fönster var det rätt, och om eleven valde öga eller haj var det fel, eftersom dessa ord inte innehåller något s-ljud. En annan uppgift var att leta upp samma antal ljud som fanns i den första bilden. Här var första bilden en tå och de tre efterföljande bilder var på en ko, en lampa och ett ljus.

Britt-Marie jobbade också med rim för att öka elevens fonologiska medvetenhet. En praktisk övning som användes var att Britt-Marie läste en mening för eleven, men utelämnade det sista ordet. Eleven skulle då fylla i med det sista ordet, så att meningen rimmade. Till exempel kunde Britt-Marie läsa "Pelle lekte med sin boll, men han saknade helt..." och så kunde eleven fylla på med ordet "kontroll" för att skapa ett rim. Eleven kunde däremot inte fylla på med ordet "tackkänsla", även om det bildade en korrekt mening, eftersom ordet inte bildade ett rim.

Britt-Marie använde fortsättningsvis en övning som hon kallade "läseminuten" som syftade till att skapa ett flyt i elevens läsning och uttal. Övningen utförs dagligen med de aktuella eleverna, och kan även utföras flera gånger per dag. Övningen går ut på att eleven ska läsa högt för läraren under en minut, och läser då en text som består av relativt enkla ord. Dessa ord är antingen högfrekventa ord i det svenska språket som "det, hon, han, så", och så vidare eller nonsenord som är uppbyggda enligt strukturen konsonant-vokal-konsonant som "nan, lul, bul, kov" och så vidare. Genom att göra detta kan läraren öka elevens självförtroende för läsning, samt efterhand utöka svårigheten i den lästa texten för att på så sätt få en progression i läsutvecklingen.

För att öka elevens förmåga att koppla ett uttalat ord som eleven har hört till ett skriftligt ord så användes ett dataprogram. Programmet var uppbyggt så att datorn läste upp ett ord för eleven, till exempel "sol", och sedan visades ett flertal ord på datorskärmen, till exempel "sol", "mos", "boll" och "sond". Då skulle eleven trycka på det skriftliga ord som överensstämde med det tidigare upplästa ordet. Inga bilder visades i datorprogrammet, utan det var enbart uppläsning av ett ord, och sedan visning av flera skriftliga ord, där eleven skulle välja rätt ord av de som visades i skrift.

7.2 Intervjuer

Både Klara-Bella och Britt-Marie som jobbar som speciallärare börjar alltid varje termin med att göra en så kallad screening av alla elever i skolan. Detta görs för att få en uppfattning om varje elevs enskilda förmåga, och på så sätt kunna individanpassa undervisningen efter förmågan. Till exempel anpassas vilken läsebok man får efter resultatet på denna screening, där de elever som uppvisar en bättre läsförmåga får en svårare läsebok, och vice versa för de elever som uppvisar en sämre läsförmåga. Denna screening görs alltid i början av terminen eftersom man vill hitta elevens behov så tidigt som möjligt. Speciallärarna sade att ju tidigare man sätter in rätt insatser, desto bättre resultat uppnår man. Detta kopplas bland annat till elevens självförtroende, där till exempel en elev med svag läsförmåga får dåligt självförtroende för läsning om eleven får en för svår läsebok till att börja med. Om eleven då får ett dåligt självförtroende så kan läslusten försvinna, och då blir det än svårare att komma ikapp de andra

eleverna. Därför är det av yttersta vikt att man hittar dessa elever tidigt, och kan anpassa undervisningen efter deras förmåga, så att de inte hinner tappa lusten för läsning. Förutom att anpassa läseboken så kan även skrivuppgifterna anpassas efter elevens förmåga så att man får skriva ord som är utmanande, men möjliga att klara av. Elever som är i behov av det kan även få extra uppgifter för att träna vissa bokstäver, eller lyssna efter vissa ljud, för att komma ikapp sina klasskamrater gällande dessa förmågor.

Bea berättar att om en elev upplevs ha läs- och skrivsvårigheter så görs en bedömning av hur stora dessa svårigheter är. De elever som har störst svårigheter får redan tidigt hjälp av specialläraren, medan de elever som har lite mindre svårigheter till att börja med endast får individanpassningar från sin vanliga klasslärare. Bea försöker fastställa vad som är grundproblemet, och lägger därefter vikten på att lösa just detta. I de här fallen är det viktigt att man ej skyndar på processen, utan först lägger en stabil grund där man har löst de grundläggande problemen berättar Bea. Då man har fått bukt med problemen så kan processen fortgå, och så småningom kanske eleven till och med kommer ikapp resten av klassen. Om eleven däremot inte utvecklas som tänkt med en individanpassad klassundervisning så kopplas specialläraren till sist in i processen. Även Karin är inne på detta spår och elevens föräldrar brukar kopplas in om en elev har läs- och skrivsvårigheter eftersom eleven gynnas mycket av att få hjälp även hemifrån. Till exempel kan föräldrarna försöka läsa mycket med sitt barn, eller diskutera just hur bokstäver och ord låter och uttalas samt stavas. Om eleven får denna hjälp hemifrån, i kombination med en anpassning i skolan, så kan ofta problemen lösas innan de eskalerar, och då kan man förhoppningsvis undvika att behöva koppla in specialläraren. Om specialläraren kopplas in så jobbar både Klara-Bella och Britt-Marie med små grupper av elever, oftast endast en elev i taget, och aldrig mer än fyra elever på en och samma gång. Detta görs för att kunna individualisera undervisningen, och ge de utvalda eleverna det stöd de behöver. Grupperna behöver vara små då behovet av individualisering är stort på grund av att problemen som eleverna upplever är olika. Dock kan nämnas att de flesta problemen som upplevs i dessa årskurser berör det fonologiska, antal, stavelser, rim, långa eller korta ord, eller var i ordet man hör ett visst ljud (i början, i mitten eller i slutet).

Karin nämner att det vanligaste problemet hos eleverna är att eleven saknar den nödvändiga motivationen. Eleven har helt enkelt ingen större lust att lära sig läsa eller skriva, vilket kan bero på flera orsaker. Eleven kan vara uppväxt i ett hem där läsande och skrivande inte rankas särskilt högt, vilket då kan smitta av sig till eleven, eller så kanske eleven helt enkelt upplever att andra aktiviteter är roligare och ser inte nyttan med utvecklade läs- och skrivfärdigheter. Dock finns det förstås problem som inte beror på motivationen, utan snarare på förmågan vilket Bea tar upp. Ett av de vanligaste problemen är att eleven har svårt att skilja på vissa bokstäver, eller att veta när det ska vara dubbla konsonanter. Således kan ordet "boll" skrivas med ett d istället för ett b då bokstävernas ortografi liknar varandra, och istället bli ordet "doll", eller så tror eleven att s-ljudet alltid innebär ett s, och stavar ordet "cykel" som "sykel". Dubbelkonsonanter eller ck-stavningen är ett vanligt problem som leder till att "kall" stavas "kal" eller att "docka" stavas "doka".

Bea berättar också att det ibland kan det som lärare vara svårt att uppfatta om eleven har förstått och lärt sig vad de ska, då alla elever inte är fullt utvecklade gällande sin uttrycksförmåga. Om man frågar dem så kan deras svar ibland vara svåra att tolka på grund av svagt och orent tal, och om man bad dem skriva kan det ibland vara svårt att läsa vad de skrivit på grund av en svag finmotorik. Då kan det hända att eleven i princip har läst/skrivit rätt, men att läraren får problem att uppfatta detta på grund av ovan nämnda svagheter, och därför felaktigt tror att eleven inte har lärt sig vad de skulle.

Då Karin och Bea arbetar i de lägre årskurserna så undervisar de sin klass i de flesta ämnen som eleverna har under veckan. För att då förbättra läs- och skrivinläringen så försöker lärarna väva in de aktuella svenskdelarna även i andra ämnen, samt aktivera alla elevers sinnen. Om eleverna då håller på att lära sig bokstaven 'A' i svenskan, så kan man under bildlektionen rita en abborre dels för att fortsätta med ord på 'A', men även för att involvera synen då eleverna sedan ser sina upphängda abborr-bilder, och minns att de börjar på a. På samma sätt kan man under musiklektionen sjunga en abborr-sång för att involvera båda uttal, samt hörsel, samtidigt som man fortsätter undervisa om 'A'. Veckan efter blir det istället undervisning om 'B', och då blir det banan-bilder och banan-sånger, samt kanske en rolig timme där eleverna får baka en banankaka för att involvera allt fler sinnen och lektioner i undervisningen av alfabetet. Även Britt-Marie försöker involvera flera sinnen, och visualiserar så mycket av undervisningen som möjligt. De jobbar till exempel med sång, musik och rörelser för att lära in det tilltänkta hos eleven, eftersom de menar att hela kroppen arbetar då man lär sig, och att man lär sig med hela kroppen.

Bea berättar att hon använder sig av olika metoder vid bokstavs- och läsinläringen. Den ena är den så kallade "ljudmetoden". Metoden går ut på att eleven lär sig använda bokstavens ljud snarare än bokstaven namn, vilket underlättar betydligt då eleven ska stava sig igenom ord bokstav för bokstav då de håller på att lära sig läsa. Detta gäller konsonanterna, eftersom vokalerna låter som de heter, och kan till exempel innebära att man lär att p låter som "p" snarare än heter "pe". Om eleven då ska bokstavera "apa" så säger de "a-p-a – apa" snarare än "a-pe-a – apea".

En annan metod som Bea använder sig av, och skiljer sig diametralt från ljudmetoden är den så kallade "helordsmetoden". Istället för att utgå från enheten bokstavsljud utgår man då från enheten ord. För att detta ska vara möjligt behöver eleven lära sig ett antal ord utantill, vilket görs med hjälp av bilder och relativt lätta ord. Då eleven kan dessa ord utantill försöker man i nästa skede kombinera dessa ord med skriven text och skriva sig till läsning.

Både Karin och Bea upplever att det största problemet de stöter på är om eleven saknar viljan att lära sig läsa och skriva. Ett sätt mot detta kan vara att variera inläringen, så att den blir omväxlande och håller eleven mer motiverad. En metod som Karin tycker att fungerar så är "Trageton"-metoden som går ut på att eleven ska skriva mycket, men ofta variera mellan att skriva med penna och papper, och att skriva på dator. Genom denna variation kan man skapa en inläringssmiljö som är mer motiverande för eleven än att arbeta med samma uppgift dag efter dag. Ytterligare en motivationsfaktor för eleven som Bea tar upp kan vara diverse tekniska hjälpmedel, något som också kan underlätta läs- och skrivundervisningen för läraren. Karin, Bea, Klara-Bella och Britt-Marie använder sig bland annat av iPads, talsyntes och smartboards. Ipad och smartboard användes för diverse appar och program som kan motivera eleven och underlätta undervisningen. En av alla orsaker till varför Bea använder iPads är för att de elever som har problem med finmotoriken får en möjlighet att skriva egna snyggare texter på ett enkelt sätt. Karin tycker att talsyntesen fungerade bra för de svagaste eleverna, som då kan få höra den text de har skrivit, och då höra att deras text lät fel. Detta fungerade bra för till exempel dubbla konsonanter, eller b/d-problematiken, men fungerade till exempel inte för c/s-problematiken där "cykel" och "sykel" låter väldigt lika vid uppläsning. Ett problem som dock bör nämnas med dessa tekniska hjälpmedel är risken att eleven blir distraherad. Karin upplevde att eleven lätt fastnar med sin iPad, och börjar göra något helt annat än det som var tänkt, till exempel titta på Youtube. Hon upplevde även att eleverna kunde ha svårt att återgå till böcker, papper och penna efter en längre tid med tekniska hjälpmedel. Ett sätt att komma runt dessa problem kunde vara en övergripande styrning av de tekniska hjälpmedlen som avgör vad man kan och inte kan göra med dem, samt en snabbare variation mellan det moderna och det klassiska så att eleven inte hinner vänja sig vid att bara arbeta med de tekniska hjälpmedlen.

Speciallärares uppfattning och bedömning av de tekniska hjälpmedlen varierade gällande talsyntes har Britt-Marie inte upplevt det önskade resultatet med yngre elever, men nämner att de har fått bättre resultat med lite äldre elever. Däremot har iPads hjälpt speciallärares mycket, där spelen ger direkt feedback till eleven vilket speciallärares anser förbättrar inläringen. Spelen kan även automatiskt fortsätta där eleven slutade, vilket sparar dyrbar tid då lektionerna är ganska korta och det annars kan ta relativt lång tid att komma igång där man senast slutade. Klara-Bella har också upplevt framsteg för elever med talsvårigheter, till exempel avsaknaden av ljudet r, då de har spelat memory med ljud på sin iPad. Förutom spelen på iPad spelar speciallärares även fysiska spel med eleverna, till exempel kortspelet Trugs. Detta spel finns i fem olika nivåer, och har som huvudsyfte att eleven alltid ska läsa och uttala ordet på det valda kortet innan de kommer vidare i spelet. Genom att göra detta, och stegra spelet från nivå ett till nivå fem så kan eleven göra framsteg i sin läsning både som nybörjare och som bättre läsare vilket skapar en naturlig progression i läsinläringen.

En viktig faktor, som alla lärare nämnde, för att kunna bedriva en effektiv undervisning är att följa med forskningsläget, och använda sig av de metoder som har vetenskapligt stöd. Bea, Klara-Bella och Britt-Marie nämnde att det kommer ny forskning i snabb takt, vilket gör det svårt att hänga med. De tryckte då på vikten av fortbildning för att kunna ta till sig de nya metoder som har visat sig fungera, och på så sätt kunna utveckla sin undervisning för att möta elevernas behov. Utöver att hänga med i forskningsläget är det enligt Karin också viktigt att beakta de yttre faktorerna som omger undervisningen. Till dessa kan räknas klassrumsmiljön, de genetiska egenskaperna samt elevens hemförhållanden. Om dessa områden är problematiska, så blir det svårt att uppnå en effektiv läs- och skrivinläring, medan samma inläring kan bli relativt enkel om dessa områden är positiva. Därför bör man fundera på hur man kan anpassa klassrumsmiljön efter elevernas behov, och prata med föräldrarna om hur man kan optimera hemförhållandet, medan den genetiska biten är svår att påverka oavsett hur duktig man är som lärare.

7.3 Sammanfattning av resultat

Gällande studiens centrala frågeställningar och besvarandet av dessa kan man konstatera att frågorna till viss del har besvarats utan att täckas in fullständigt. Den första frågeställningen gällande att finna elever i behov av anpassning får ett tydligt svar då båda skolor pratar om den screening de gör och de åtgärder de vidtar om någon elev utmärker sig i screeningsresultaten. Här är skolorna noga med att poängtera att det är av yttersta vikt att finna dessa elever tidigt, och vidta åtgärder direkt, för att uppnå bästa resultat. Därför är skolorna mycket noga med denna del. Den andra frågeställningen gällande metoder vid anpassning, och svårigheter med dessa metoder besvaras delvis då såväl lärare som speciallärares nämner ett flertal metoder såsom olika anpassade läseböcker, ljudlekar och spel. Däremot pratar lärarna väldigt lite om svårigheterna med dessa metoder, utan pratar främst om vad som fungerar. Den främsta svårigheten som tas upp i denna studie gäller balansen mellan tillhörighet i klassen, och bästa möjliga anpassning hos speciallärares. Detta berörs endast kort av informanterna som konstaterar att om eleven är i stort behov av anpassning skickas eleven till speciallärares, och om behovet är mindre så får eleven anpassad undervisning i den ordinarie klassrumsmiljön. I övrigt benämns eventuella svårigheter i mycket ringa omfattning. Den tredje frågeställningen gällande svårigheter med tekniska verktyg besvaras dock tydligare än svårigheterna gällande metoder. Även om lärarna till stor del berömmar de tekniska verktygen, så blir svårigheterna uppenbara i deras intervju svar. Vad gäller talsyntes, som sätts långt fram i den vetenskapliga litteraturen, så nämner en speciallärares att det inte fungerar med yngre elever, och tar även upp att felstavade ord kan låta rätt, till exempel ”sykel”. Även iPads, som används mycket, får viss kritik då eleven lätt fastnar med ”paddan” och börjar göra annat, till exempel titta på Youtube.

Slutligen nämner informanterna också att de tekniska verktygen kan höja motivationen, men att man bör vara försiktig med dem och varva dem med traditionella metoder, då eleverna annars lätt vänjer sig vid de tekniska verktygen och inte vill arbeta på annat sätt. Då kan man i misstag skapa ett klassrumsklimat där distraktioner som Youtube blir överhängande på regelbunden basis, något som riskerar att förstöra undervisningen.

8. Diskussion

Här nedan diskuteras metodens för- och nackdelar samt potentiella förbättringar i avsnitt 8.1. Även resultatets besvarande av studiens frågeställningar samt kopplingar till det sociokulturella perspektivet diskuteras i avsnitt 8.2.

8.1 Metoddiskussion

Även om noggranna anteckningar fördes under intervjuerna till denna studie, så är en framtida förbättring att spela in intervjuerna. Oavsett hur noggrant man antecknar, och att läraren fick godkänna det antecknade materialet, så är en transkriberad inspelad intervju alltid att föredra eftersom den ger de exakta orden som användes vid tillfället. Dock valdes anteckningar framför inspelning till denna studie på grund av tidsbrist, då inspelning och transkribering är en tidskrävande process. I efterhand kan man konstatera att intervjuerna tillförde betydligt mer material till studien jämfört med observationerna, trots att intervjuerna var mindre tidskrävande. Om studien skulle göras om skulle därför enbart intervjuer vara att föredra, eftersom man då skulle kunna intervjua fler lärare på kortare tid, och även hinna spela in och transkribera intervjuerna utan att tiden blir för knapp. På detta sätt skulle man få mer material, och mer exakt material, utan att resurskravet på studien skulle öka. Eventuellt kan man även argumentera för att observationerna kunde ha tillfört mer om man skulle ha förberett sig mer grundligt, och observerat fler och mer avvikande situationer. Dock är det svårt att observera en individanpassning i praktiken mitt under en termin, då många av anpassningarna redan är gjorda, och flyter med i den vardagliga klassrumsmiljön så att de kanske inte märks. Därför anser jag att intervjuer är att föredra i fortsatta studier. Gällande själva intervjuerna anser jag att det bifogade frågebatteriet är tillräckligt, och att frågorna samt del ett av denna studie gjorde att jag var väl förberedd för intervjusituationen. Jag tycker också att valet av informanter var bra med tanke på studiens begränsade resurser, även om man kan argumentera för att urvalet blev aningen litet och homogent med enbart fyra kvinnliga lärare som alla var relativt lika. Givet att materialet inte spelades in, utan endast antecknades ser jag ingen förbättringspotential i dataanalysen då anteckningarna var noggranna, gick igenom i efterhand, och godkändes av respektive lärare. Studien kan således anses trovärdig och tillförlitlig då de insamlade materialet bestod av noggranna anteckningar som även verifierades av den berörda läraren innan de användes i analysen. Studien är även lätt att replikera då vem som helst kan observera en lågstadielklass och därefter intervjua läraren i enlighet med mina intervjufrågor (se Bilaga 2). Då studien genomfördes med ett begränsat antal informanter, som i sin tur endast deltog i en intervju och ett fåtal observationstimmar per person, så är generaliserbarheten i studien begränsad. Givet det faktum att studien också genomfördes på Åland, som är en unik plats med sin självstyrelse som medför bland annat annorlunda lagstiftning, resurstillgång och skolmiljö, så blir generaliserbarheten än mer begränsad. Till framtida studier vore det därför intressant att använda fler informanter, och fler intervjuer och observationer, samt bredda urvalet till att beakta även skolor utanför Åland, för att på så sätt öka generaliserbarheten, givet att resurstillgången är tillräckligt god.

8.2 Resultatdiskussion

De slutsatser man kan dra från mina observationer och intervjuer är att lärarna i praktiken använder delar av rekommendationerna, utan att använda allt. De flesta delar som teorin

rekommenderar har prövats, och några har behållits tack vare goda resultat, medan andra har förkastats på grund av uteblivna resultat. Av samma skäl har även andra delar använts i lärarbetet på grund av sina goda resultat, även om de inte nämns eller rekommenderas i teorin.

Det som alla lärare och speciallärare betonade var vikten av tidig individanpassning för elever med läs- och skrivsvårigheter. Detta sker bland annat genom en individanpassning av läseboken, vilket båda skolor nämner att de använder. Tjernberg (2013) och Alatalo (2011) trycker båda på vikten av att träna sin läsning, för att utveckla sitt ordförråd, och därmed vilja läsa mer. De nämner även motsatsen där en elev som läser lite får ett begränsat ordförråd, och därmed vill läsa ännu mindre. För att skapa denna vilja att läsa är det viktigt att individanpassa läseboken, så det varken blir för lätt eller för svårt, vilket de observerade skolorna gör. Detta kopplas till den *den närmaste proximala utvecklingszonen* i det sociokulturella perspektivet. Vygotskij menar att vi individer är i ständig utveckling och att utvecklingen sker i olika steg (Säljö 2015), och att då finna elever i behov av anpassning är detsamma som att finna elever som har hunnit lite färre steg på sin utvecklingsresa. För att få en tillräckligt tidig individanpassning nämner de båda observerade speciallärarna att de gör en screening på hösten varje år, för att på så sätt finna de elever som är i behov av anpassningen. Detta går i linje med Vaughn och Wanzek (2014) vilka betonar vikten av att börja tidigt och träna sin läsning intensivt om man har lässvårigheter. Även Fridolfsson (2015) nämner att det blir lättare ju tidigare man tar tag i problemet, och Tjernberg (2013) samt Alatalo (2011) nämner att effektiva insatser direkt kan påverka elevens självförtroende i positiv riktning, vilket ökar sannolikheten att hålla liv i läslusten och komma ikapp de andra eleverna. Ytterligare en fördel med denna typ av screening som görs på skolorna är att man lättare kan finna orsaken till problemen. Även detta stämmer med Vaughn och Wanzek (2014), Woolley (2008) och Snow et. Al (1998) nämner att man bör göra flera tester för att komma fram till grundorsakerna till problemen, och att problemen kan bero på flera orsaker. Först då man har funnit orsaken kan man finna den mest effektiva åtgärden för den aktuella eleven, något som specialläraren Britt-Marie betonar då hon nämner att de jobbar i intensiva och korta pass på tu man hand med eleven, för att ta reda på vilken insats som är mest effektiv samt var eleven befinner sig. Detta följer rekommendationen från Tjernberg (2013) som nämner just en-en undervisning som en effektiv åtgärd vid läs- och skrivsvårigheter. Även detta kan kopplas till det sociokulturella perspektivet, där *scaffolding*, eller ”stödstukturer” är ett centralt begrepp. Då man har funnit elevens behov av anpassning, och därmed funnit elevens *närmaste proximala utvecklingszon*, så vet man vilken hjälp eleven behöver. När informanterna, och den teoretiska litteraturen, då pratar om att hitta rätt nivå, och utmana eleven utan att gå ut för hårt och förstöra elevens motivation, så är det enligt Vygotskijs tänk detsamma som att finna rätt mängd stödstukturer. En elev i stort behov av anpassning behöver många stödstukturer, medan en elev i mindre behov av anpassning kräver färre stödstukturer och kanske till och med kan stanna kvar i den ordinarie klassrumsmiljön. Genom att hitta rätt mängd stödstukturer, och låta eleven utmanas på rätt nivå, så uppnår man en utveckling, och kan på sikt plocka bort stödstukturerna en efter en, för att till sist nå en elev som klarar sig utan dem.

Förutom att jobba i mindre grupper, eller enskilt med varje elev, jobbar såväl lärarna som speciallärarna med diverse tekniska hjälpmedel. Här nämner dock både forskningen och de intervjuade lärarna att det finns såväl för- och nackdelar med tekniska hjälpmedel. Specialläraren Klara-Bella berättade att alla elever i deras skola har en egen iPad, vilket öppnar möjligheter med pedagogiska spel och uppgifter som eleven kan göra till exempel då hen är klar med de ordinarie uppgifterna. Detta stämmer med vad Kristensson (Skolverket 2015b) skriver, att digitala resurser ska ges till alla elever. Även Andersson (Skolverket 2015c) påpekar att digitaliserat lärande ger en möjlighet att variera och individualisera undervisningen, och att

program som talsyntes och rättstavning kan hjälpa elever med problem. Hon menar dock att man inte ska ta bort penna och papper, utan utveckla elevens lärande med hjälp av informationsteknologi som komplement, och inte som det enda verktyget. De intervjuade lärarna menar att även om de digitala verktygen har många fördelar, till exempel att de direkt fortsätter där eleven slutade, och lätt går att anpassa, så är de inte alltid perfekta. Till exempel talsyntes, som förespråkas varmt inom forskningen, har inte gett de önskade resultaten för specialläraren Britt-Marie. Hon har inte haft framgång med talsyntes med de yngre eleverna, men däremot lyckats väl med lite äldre elever, vilket i mångt och mycket går emot rådande forskningsläge där talsyntes rekommenderas tidigt till de som har läs- och skrivsvårigheter. Ett konkret problem med talsyntes som läraren Karin tar upp är att ord som stavas fel ändå kan låta rätt i programmet, till exempel låter "cykel" och "sykel" lika, vilket kan få eleven att tro att ordet "sykel" är rättstavat.

Även om de tekniska hjälpmedlen inte alltid fungerar perfekt, och även om de medför andra risker så som att eleven fastnar med sin iPad och börjar titta på Youtube istället för att studera, så väger fördelarna över enligt de intervjuade lärarna. De nya programmen kan höja motivationen hos eleven, vilket enligt Livingstone (2012) är en viktig faktor vid läsinläringen. Med hjälp av en dator kan även en elev som har problem med finmotoriken skapa snygga texter, vilket både är motivationshöjande för eleven och underlättande för läraren. Då kan eleven snabba på sin skrivinläring, utan att vara beroende av den finmotoriska förmågan. Detta är något som Bea betonar, liksom Agélii Genlott och Grönlund (2013) som också förespråkar de tekniska hjälpmedlen. De nämner att eleven snabbare lär sig skriva om man får skriva texter på datorn först, för att lära sig skapa tydliga budskap och logisk uppbyggnad av texter, och börjar därefter med finmotoriken då dessa grundläggande färdigheter redan är uppbyggda. Även Trageton (2005) menar att elever som lärt sig skriva via dator producerar bättre texter än elever som lärt sig skriva med penna och papper, och även på sikt utvecklar en bättre handstil.

Ett problem som flera forskare tar upp är svårigheten att nå ut med sina forskningsresultat till den praktiska verkligheten i klassrummet. Tjernberg (2013) skriver om vikten av att utöva en forskningsbaserad undervisning, och behovet av fortbildning för lärare. Alatalo (2011) menar också att pedagogisk forskning inte når ut till alla lärare, och betonar därmed vikten av fortbildning. Karin instämmer när hon talar om att ny forskning kommer ut i snabb takt, och att det är svårt att hänga med i utvecklingen. Hon upplever dock inte en brist på fortbildning, utan poängterar även hon vikten av att få fortsätta fortbilda sig, vilket hon upplever att de får på sin skola.

Även observationerna och intervjuerna visar att informanterna är medvetna om forskningsläget. Istället för att finna en stor mängd teori som inte omsätts i praktiken så var snarare fallet det omvända i denna studie. Den bakgrundsforskning som låg till grund för mina besök i skolorna bekräftades av lärarna, eller hade redan förkastats på grund av svaga resultat. Istället hade lärarna prövat sig fram till andra metoder, som visserligen ligger nära den rekommenderade teorin, men ändå har anpassats efter lokala behov. Till exempel har talsyntes till stora delar övergivits, för att istället ersättas av högläsning från läraren. På samma sätt använder sig lärarna av ljud i flera andra lekar, till exempel med rim och ramsor, eller ett datorspel där datorn läser upp ett ord och eleven ska klicka på bilden som tillhör ordet. Även tidsbegränsningar används i praktiken av lärarna, något som inte nämns i teorin. Till exempel kan en elev läsa i 5 minuter, eller så används "läseminuten" där eleven läser högfrekventa ord i en minut. Detta görs för att skapa ett tydligt slut på läsandet, vilket kan motivera eleven, och för att skapa ett flyt i läsningen som annars kanske saknas, något som också ökar motivationen.

Det som lärarna i övrigt trycker mest på är att eleven behöver få öva på rätt nivå, och öva mycket. För att hitta rätt nivå screenas eleverna, och därefter jobbar lärarna i små grupper där alla kan få sitt behov av individualisering uppfyllt. Till exempel om någon har svårt med den fonologiska medvetenheten, så kan de få öva på rätt typ av läsning, vilket på sikt kan träna bort problemet vilket är något som även Ingvar (2010) betonar. I nivåbedömningen tas även ett beslut om eleven kan få anpassad undervisning i ordinarie klassrumsmiljö, eller om eleven ska gå till specialläraren, något som på sikt kan vara avgörande för känslan av tillhörighet med klassen. Lärarna påpekar också att det ibland är svårt att avgöra om eleven har förstått, och därmed svårt att bedöma vilken nivå eleven ligger på. Detta kan bero på att eleven har problem med svagt tal eller finmotoriken, och då kan tekniska hjälpmedel hjälpa i utredningen. I detta skede är det viktigt att inte skynda på processen, utan lägga en stabil grund på rätt nivå för att kunna komma till bukt med problemen på sikt. Tjernberg (2013) skriver kopplat till detta att det viktiga är hur lärare använder metoder, och omsätter dem i undervisningen för att nå en framgångsrik undervisning. Det är då viktigt att titta på eleven, och förstå eleven, för att veta hur de lär sig och vilken nivå undervisningen ska läggas på.

När undervisningen har lagts på rätt nivå så betonar lärarna att det viktiga är att få mycket träning, och skapa mycket motivation till läsande och skrivande hos eleverna. För att få mycket träning används olika metoder som fysiska spel (Trugs), ljud- och helordsmetoden, samt att läs- och skrivundervisningen integreras i flera ämnen utanför svensklektionerna där läraren också strävar efter att integrera alla elevens sinnen. För att skapa motivation hos eleverna läggs undervisningen på rätt nivå, så att det är roligt att läsa och skriva, och tekniska hjälpmedel används som variation i undervisningen. Slutligen är en ytterst viktig faktor för en lyckad inläring att eleven ges rätt förutsättningar utanför skolan. Flera lärare nämner vikten av en god hemmiljö där barnet kan träna med sina föräldrar på de områden som är svåra. Om detta fungerar väl kan eleven till och med undvika att specialläraren kopplas in, men om yttre faktorer som klassrumsmiljö, genetik och hemförhållanden verkar till elevens nackdel så är det oerhört svårt som lärare att lyckas anpassa undervisningen på att uppnå en lyckad inläring.

Om man som skola lyckas hitta rätt behov för eleven, genom att finna dess *närmaste proximala utvecklingszon*, och lyckas anpassa undervisningen så att eleven utmanas samtidigt som motivationen bibehålls, genom att genom *scaffolding* ge eleven rätt mängd stödstrukturer, så kan man uppnå Vygotskijs tredje centrala begrepp *mediering*. Man kan då utveckla eleven från ett behov av anpassning, till en individ som kan använda sig av de, i skolan, utvecklade språkliga resurserna för att förstå andra, och förmedla information för att utbyta erfarenheter. På detta sätt kan eleven då ständigt ta till sig ny kunskap, gör den kunskapen till sin egen, och utvecklas sociokulturellt som individ i mötet med andra, vilket är det slutgiltiga målet i det sociokulturella perspektivet.

9. Slutsatser

Syftet med denna studie var att undersöka hur två skolor på Åland i årskurs 2 finner elever med läs- och skrivsvårigheter samt anpassar läs- och skrivinläringen för dessa elever. Studiens resultat visar att varje hösttermin så gör speciallärarna en så kallad screening på alla elever där specialläraren testar årskurserna i olika moment. De elever som ligger under gränsen får komma till specialläraren och träna på området som upplevdes problematiskt och kan på så sätt hinna ikapp de andra eleverna eller bli bättre inom området. Speciallärarna beskriver detta som ytterst viktigt då det är en stor fördel att upptäcka sådana problem tidigt så att eleven får hjälp istället för att eleven ska misslyckas gång på gång och elevens självförtroende sjunker. Något som lärarna gör är att de exempelvis individanpassar deras läseböcker efter olika nivåer beroende på hur lässkicklig man är så att man också där känner, som elev, att man lyckas med det man

gör. Resultatet av studien visar också att många elever saknar vilja till att lära sig men då har de tekniska verktygen varit till stor hjälp för att eleverna ska komma igång och motiveras ännu mera till att lära sig läsa och skriva.

Utifrån det sociokulturella perspektivet som denna studie baseras på så finns det ett värde i att inte bara låta eleven träna läsning och skrivning på egen hand. Även om anpassningar, tekniska verktyg, och hjälp från specialläraren är bra, så finns det ytterligare ett värde i att gemensamt diskutera. Om eleven enbart tränar sin läsning och sitt skrivande på egen hand kan man visserligen förbättras, men om eleven också får samtala med sina klasskamrater kring innehållet i texterna, och träna på att uttrycka sig samtidigt som man får lyssna till andras perspektiv så kan man nå sin fulla potential. Då lär sig eleven snabbare, och får en bredare kunskapsbas, vilket kan vara ett viktigt argument för att hålla eleven kvar i den ordinarie klassrumsmiljön så länge som möjligt. Dock måste eleven nå en miniminivå för att kunna samtala, tillföra och förstå diskussionen med sina klasskamrater, vilket är ett argument för att låta elever i störst behov av hjälp få ta del av speciallärarens kompetens. På så sätt skapar man en trappa där eleven kan nå grundläggande kunskaper hos specialläraren, och därefter utveckla dessa i samtalet med sina klasskamrater, för att slutligen nå sin potential och lämna klassen som en god och motiverad läsare och skrivare.

10. Vidare forskning

Jag har genom studien fått en inblick i hur två lärare samt två speciallärare jobbar för att hitta elever som är i behov av extra anpassning samt hur man som lärare individanpassar undervisningen då det finns ett behov i två åländska skolor. Det som skulle vara intressant att forska vidare med är att jämföra åländska skolor mot svenska skolor, då de svenska skolorna upplevs prestera sämre i exempelvis PISA-resultat. Vad gör man i de åländska skolorna som man inte gör i de svenska skolorna?

Referenser

Agéll Genlott, A. & Grönlund, Å. (2013) *Improving literacy skills through learning by writing: the iWTR method presented and tested*. Computers & Education, 67-104.

Alatalo, T. (2011) *Skicklig läs- och skrivundervisning i åk 1–3: Om lärares möjligheter och hinder*. Göteborg: Centrum för utbildningsvetenskap, Göteborgs universitet.

Andersson, B., Belfrage, L. & Sjölund, E. (2006) *Smart start vid lässvårigheter och dyslexi*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

Bjar, L. & Frylmark, A. (2009) *Barn läser och skriver*. Lund: Studentlitteratur.

Eriksson Barajas, K., Forsberg, C. & Wengström, Y. (2013). *Systematiska litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga artiklar*. Stockholm: Natur och Kultur.

Fridolfsson, I. (2015) *Grunderna i läs- och skrivinläring*. Lund: Studentlitteratur.

Föhrer, U. & Magnusson, E. (2003) *Läsa och skriva fast man inte kan. Kompenserande hjälpmedel vid läs- och skrivsvårigheter*. Lund: Studentlitteratur.

Ingvar, M. (2010) *En liten bok om dyslexi*. Stockholm: Natur och Kultur.

Livingstone, S. (2012) *Critical reflections on the benefits of ICT in education*. Oxford Review of Education.

Skolverket (2015a) *Ny PISA-studie: Viktigt att tänka till om skoldatorer*. <https://www.skolverket.se/om-skolverket/press/pressmeddelanden/2015/ny-pisastudie-viktigt-att-tank-till-om-skoldatorer-1.239554> (Hämtad 15.4.2018)

Skolverket (2015b) *Framgångsrik språk-, läs- och skrivutveckling*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/itiskolan/sa-arbetar-andra/svenska/framgangsrik-sprak-las-och-skrivutveckling-1.221475> (Hämtad 30.3.2018)

Skolverket (2015c) *Tidsenliga lärverktyg hjälper dem med läs- och skrivsvårigheter*. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/resurser-for-larande/itiskolan/sa-arbetar-andra/specialpedagogik/tidsenliga-larverktyg-1.189632> (Hämtad 30.3.2018)

Skolverket (2017) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Reviderad 2016. Stockholm: Skolverket.

Specialpedagogiska skolmyndigheten (2018) *Vad är en språkstörning?* Hämtat från Specialpedagogiska skolmyndigheten: <https://www.spsm.se/funktionsnedsattningar/sprakstorning/vad-ar-en-sprakstorning/> (Hämtad: 1.4.2018)

Stukát, S. (2011) *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Svenska dyslexiföreningen. *Frågor och svar*.
<https://www.dyslexiforeningen.se/page2> (Hämtad 2.4.2018)

Säljö, R. (2014) *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur

Säljö, R (2015) *Lärande – en introduktion till perspektiv på och metaforer*. Malmö. Gleerups

Tjernberg, C. (2013) *Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande. En praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken*. Stockholm: Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet.

Trageton, A. (2005) *Creative Writing on Computers: 6 to 10 Year Olds Writing to Read*. In Pandis, M. et.: Reading, Writing, Thinking. International Reading Association. USA.

Vaughn, S. & Wanzek, J. (2014) Intensive intervention in reading for students with reading disabilities: Meaningful impacts. *Learning Disabilities Research & Practice*. 29, 46-53.

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet

Woolley, G. (2008) The assessment of reading comprehension difficulties for reading intervention. *Australian Journal of Learning Difficulties*. 13:1, 51-62, DOI: 10.1080/19404150802093729

1177 Vårdguiden. *Adhd*.
<https://www.1177.se/Dalarna/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Adhd/> (Hämtad 16.4.2018)

1177 Vårdguiden. *Aspergers syndrom-autismspektrumtillstånd*.
<https://www.1177.se/Dalarna/Fakta-och-rad/Sjukdomar/Aspergers-syndrom/> (Hämtad 16.4.2018)

1177 Vårdguiden. *Koncentrationssvårigheter*.
<https://www.1177.se/Dalarna/Tema/Barn-och-foraldrar/Familjeliv-och-relationer/Forandrad-livssituation/Svart-att-koncentrera-sig/> (Hämtad 16.4.2018)

Bilagor

Bilaga 1 – Informationsbrev till lärare

Informationsbrev till lärare

HÖGSKOLAN
DALARNA

Intervju och observation för examensarbete

Den undersökning jag ska genomföra går ut på att undersöka hur lärare finner elever med läs- och skrivsvårigheter samt hur de anpassar läs- och skrivinläringen i skolan.

Du tillfrågas härmed om deltagande i denna undersökning, som handlar om hur arbete med anpassad läs- och skrivinläring för elever med läs- och skrivsvårigheter sker i årskurs 2 i åländska skolor.

Undersökningdelen av examensarbetet kommer att bygga på intervjuer med lärare samt observationer under lektioner i svenska. Jag genomför denna undersökning därför att jag finner det intressant med individanpassad läs- och skrivinläringen för just elever med svårigheter kring denna inläring. Därför vill jag ta reda på hur pedagoger tänker kring detta ämne, samt hur pedagogerna arbetar rent praktiskt för att utnyttja sina kunskaper och uppnå sitt syfte.

Intervjuerna och observationerna kommer att genomföras så snart som möjligt, de kommer att ske i skolan (eller annan överenskommen plats) och intervjuerna tar max 30-45 minuter. Jag observerar gärna ett antal svensklektioner om det är möjligt, förslagsvis 2-3 lektioner per lärare.

Intervjuerna och observationsanteckningarna kommer att behandlas konfidentiellt, och varken du eller din skola kommer att namnges i redovisningen av uppgiften. Samtalet behöver spelas in för att materialet ska bli lättare att hantera, men inspelningen samt anteckningarna från observationerna kommer att raderas så snart examensarbetet är godkänt.

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. Du kan när som helst avbryta deltagandet utan närmare motivering.

Ytterligare upplysningar lämnas av mig eller nedanstående handledare.

Emma Öfverström
e-post1@du.se

Handledare: Antti Ylikiiskilä.
e-post2@du.se

Genom att skriva ditt namn och e-postadress nedan anger du ditt deltagande i undersökningen.

Skicka detta dokument till ovanstående mailadress (e-post1@du.se) senast 20/9 2018.

Namn

mailadress/telefonnummer

Bilaga 2 – Intervjufrågor till lärare/speciallärare

Intervjufrågor till lärare/speciallärare

Generella frågor till lärare:

1. Berätta om dig själv: ålder, utbildning etc.
2. Hur länge har du varit verksam som lärare/speciallärare?

Läs- och skrivinläring:

1. Hur arbetar du med den första läs- och skrivinläringen?
  - a. Anpassar du undervisningen tidigt, eller undervisar du alla elever på samma sätt till att börja med?
2. Hur mycket erfarenhet har du av läs- och skrivinläring?
3. Vilka problem har du stött på hos elever gällande läs- och skrivinläring?
4. Vilka individanpassade anpassningar gör du som lärare om eleven har problem med inläringen?
  - a. Skiljer sig anpassningarna åt beroende på vilket problem eleven har?
5. Vilka metoder använder du inom läs- och skrivinläringen?
6. Varför använder du dessa metoder?
7. Vilka svårigheter upplever du att du kan stöta på vid dessa metoder?
  - a. Är det någon metod som du tycker har varit särskilt lämplig vid läs- och skrivinläring?
  - b. Är det någon metod du tycker har varit särskilt problematisk vid läs- och skrivinläring?
8. Använder du tekniska verktyg vid läs- och skrivinläring?
  - a. Vilka tekniska verktyg har du testat använda vid läs- och skrivinläring?
  - b. Har du testat använda talsyntes?
9. Vilka svårigheter kan du stöta på när eleverna använder tekniska verktyg vid läs- och skrivinläringen?
  - a. Är det något tekniskt hjälpmedel som du tycker har varit särskilt lämpligt?
  - b. Är det något tekniskt hjälpmedel du tycker har varit särskilt problematiskt?
10. Upplever du att du har tillräckligt med kunskap kring vilka faktorer som kan förbättra/försämra läs- och skrivinläringen?
  - a. Om ja, tycker du att det är utbildningen eller arbetslivserfarenheten/fortbildning som har gett dig denna kompetens?
  - b. Om nej, vad anser du att skulle kunna ge dig denna kompetens?